

Univerzita Karlova, Filosofická fakulta, Ústav českých dějin

Královská rada Jiřího z Poděbrad

Vedoucím diplomové práce je Doc. PhDr. Lenka Bobková, CSc.
Autorem je Hynek Preisler, historie, české středověké dějiny, 2006

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Liberci, dne 1. ledna 2006

Hynek Feisler

*Můj dík za nezměrnou trpělivost, vstřícný přístup a cenné rady patří
paní Doc. PhDr. Lence Bobkové, CSc.*

Obsah

Obsah	4
Úvod	6
Literatura a prameny	12
I. Královská rada	16
I.1. Panovnický dvůr a královská rada v pozdním středověku	16
I.2. Vývoj královské rady v českých zemích do poloviny 15. století	17
II. Po husitské revoluci	22
II.1. Hlavní výsledky husitské revoluce	22
II.2. Než se stal Jiří z Poděbrad zemským správcem	24
III. Jiří z Poděbrad zemským správcem	26
III.1. Postavení zemského správce	26
III.2. Aristokracie	29
<i>III.2.1. Nejvyšší zemští úředníci</i>	29
<i>III.2.2. Správcí rada</i>	33
<i>III.2.3. Revizní komise, královský prokurátor a zemský soud</i>	35
<i>III.2.4. Jiří z Poděbrad a Rožmberkové</i>	36
III.3. Shrnutí	39
IV. Jiří z Poděbrad českým králem	40
IV.1. Král Jiří a šlechta	40
IV.2. Král Jiří a města	43
IV.3. Král Jiří a duchovenstvo	44
V. Královská rada Jiřího z Poděbrad	47
V.1. Královská rada ve víru politického boje	47
V.2. Královská rada, kancelářské poznámky a relátoři	49
V.3. Odras osobnosti Jiřího z Poděbrad v královské radě	54

V.4. Královská rada, cizí experti a humanismus	56
V.5. Královská rada a Koruna království českého	58
Závěr	61
Prameny	65
Použitá literatura	67
Přílohy	73
Příloha 1: Přehled územních zisků Zdeňka ze Šternberka v 50. letech 15. století ..	73
Příloha 2: Seznam relátorů na listinách krále Jiřího z Poděbrad	74
Příloha 3: Biografická příloha	75
Příloha 4: Obrazová příloha. Čtyři vyobrazení krále Jiřího z Poděbrad	81

Úvod

„Každý dvůr obchází smrtelné nebezpečí patolízalství a pochlebování a odolat mu dokáže jen střízlivý muž a dobrý znalec lidských povah. Ti, co se příliš zabývají sami sebou a vlastními skutky, podléhají snadno sebeklamu, a nejsou tudíž imunní ani vůči lichocení. Je jen jediný způsob, jak se nestát jeho obětí - dát lidem najevo, že tě pravdou neurazí. To ovšem neznamena, že si může přijít kdekdo a vykládat vládci bez obalu, co ho napadne. Takový pán přijde o vážnost jedna dvě.

Moudrý volí vždycky střední cestu: radí se jen s úzkým kruhem vyvolenců, a to ještě jen tehdy, když on sám chce. Má se dovolávat jejich názoru ve všem důležitém a chovat se k členům rady tak, aby je podněcoval k co největší otevřenosti, ale pak má rozhodnout sám a na svém postoji setrvat. Kdo dopřává sluchu kdejakému snaživci, mění svá rozhodnutí kam vítr tam plášt', ten je všem pro smích. A kdo podléhá tomu, co sám chce slyšet, nedopadne lépe.“¹

Niccolò Machiavelli

„Múdrý král má múdré mieti | v svéj radě, ač chce prospěti. | Po radě pána poznati, | kakú jemu chválu vzdáti. | Vystřiehaj se také z toho, | at' jich nenie v radě mnoho: | ve množství jest rozbrojenie, | v úmyslech svornosti nenie.“²

Smil Flaška z Pardubic

23. listopadu 1457 zemřel ve svých sedmnácti letech český a uherský král Ladislav zvaný Pohrobek. O uprázdněný český trůn usilovala řada evropských panovníků, od francouzského krále přes většinu vladařů sousedních států až po císaře Fridricha III. Český zemský sněm zvolil druhý

---

¹ Niccolò Machiavelli, *Vladař*, str. 82.

² Smil Flaška z Pardubic - *Nová rada*, str. 30.

březnový den roku 1458 na Staroměstské radnici v Praze českého pána Jiřího z Poděbrad. Volbu emotivně popisuje Rudolf Urbánek slovy: „*Pan Zdeněk, předstoupiv před Jiříka, zvolal hlučným hlasem do ztichlé náhle síně: Ať pan správce je králem naším! A již před ním poklekl a s jeho pozdravem spojily se hned i hlasy všech sněmovníků, jejichž vzrušená radost našla i svou hlučnou ozvěnu v davech, čekajících venku na náměstí: Živ buď Jiří, král Čechů!*“³

Volba kališnického velmože Jiřího z Poděbrad českým králem měla závažné stavovské, státoprávní a zahraničněpolitické důsledky.⁴ Svatováclavská koruna poprvé v českých dějinách spočinula na hlavě, ve které neproudila královská krev. Jiří z Poděbrad pocházel ze starobylého panského rodu a stavovská příbuznost hrála při volbě nemalou roli. Panstvo na nového českého krále apeluje: „*Neb tíž jsme jako naši předci a Vaše Milost v témž duostojenství jest, jakož to předkové Vaší. A poněvadž tíž předkové Vaše Královské Milosti spravedlivě v tom drželi a zachovali i obhajovali předky naše, rač na to milostivě a spravedlivě pomysliti, žeť jsme i my týmž během a úmyslem za pána a krále sobě vyzdvihli a zvolili a natos nám slíbil i přísáhl nás při našich rádiech, práviech, obyčejích a starodávných svobodách držeti a zachovati, že tak račíš učiniti milostivě, povinně i spravedlivě.*“⁵ Podle představ nejvyšší šlechty měl být král Jiří z Poděbrad jako *primus inter pares* zárukou obrany starodávných práv a podpory panských zájmů. Symbolicky tak jeden z nejmocnějších českých aristokratů poděbradské doby, Zdeněk ze Šternberka, gestem pokleknutí volbu Jiřího z Poděbrad potvrdil a rovněž z jeho rukou spočinula 7. května 1458 na hlavě nového českého krále svatováclavská koruna.

Volba Jiřího z Poděbrad ovšem panstvu nemohla zaručit politický monopol. Husitskou revolucí posílená nižší šlechta a městský stav odmítali

---

³ URBÁNEK, R., *Věk Poděbradský* 3, str. 277.

⁴ ŠMAHEL, F., *Husitská revoluce. Epilog bouřlivého věku*, str. 87.

⁵ JURK, J., *Edice nových pramenů z neznámého právního rukopisu doby poděbradské*, Právněhistorické studie 28, 1987, str. 94-95.

hrát v politickém životě druhé housle. Jiří musel jako král brát na zřetel všechny stavy. Nejednou se jejich zájmy střetávaly v ekonomické i v politické oblasti. Páni střežili své výsostné postavení v zemi a s nedůvěrou pohlíželi na posílený rytířský stav a města, která se naopak snažila svou vydobytou pozici upevnit. Situaci navíc komplikovalo náboženské rozdělení země na kališnickou a katolickou část. Jednotlivé zájmové skupiny se proto snažily získat co největší vliv v centrálních institucích země. Při obsazování těchto úřadů proto *„cit pro politickou hru musel panovníkovi napovídat, jakým způsobem tu postupovat, aby nedošlo k přílišným disproportioncím a disharmoniím v rámci politického „národa“ té které doby, které by mohly ve svých důsledcích vést až ke konfrontacím.“*⁶

Důležitým orgánem v monarchii byla královská rada. O jejím významu svědčí například v myšlení středověkých lidí častý stereotyp o dobrém králi a jeho špatných rádčích, kteří jsou zdrojem všech neštěstí v zemi. Král bez moudré rady byl s oblibou přirovnáván k hlavě bez očí, bez uší a bez nosu.⁷ Analogie se třemi různými smysly pěkně vystihuje charakter královské rady, která nebyla přesně definovaným úřadem v dnešním moderním byrokratickém smyslu. Její kompetence se v průběhu času vyvíjely a měnily. Proto bude jejímu středověkému vývoji v českém prostředí věnována samostatná kapitola. V evropských státech ji obvykle tvořil sbor panovníkových důvěrníků, dvorských a zemských služebníků z řad šlechty i duchovenstva, vytvářený jako poradní orgán krále. V Českém království byl ve druhé polovině 15. století panovník na spolupůsobení této rady vázán při jmenování zemských úředníků a přisedících komorního soudu, ve státoprávních otázkách, v sestavování sněmovních propozic, v náboženských, berních a mincovních záležitostech i ve věcech obrany země.⁸ Další důležitou aktivitou patřící do náplně práce královských radů byla činnost delegovaná

---

⁶ HLAVÁČEK, I., *K organizaci státního správního systému Václava IV.*, str. 76.

⁷ NEJEDLÝ, M., *Fortuny kolo vrtkavé*, str. 20.

⁸ JANÁK, J., HLEDÍKOVÁ, Z., *Dějiny státní správy v českých zemích do roku 1945*, str. 110.

mimo vlastní panovnický dvůr. K té počítáme jednak různé jednorázové akce, příkladem necht' je notoricky známá cesta pana Lva z Rožmitálu po dvorech západní Evropy, a jednak dlouhodobější pobyty připomínající činnost dnešních velvyslanců. Význam králových zplnomocněnců se nepřímou měrou zvyšoval s počtem zahraničních cest, které Jiří z Poděbrad ve své funkci vykonal, přičemž Prahu jako král často neopouštěl.⁹ Přímou měrou se důležitost vyjednávačů zvyšovala s diplomatickou aktivitou. A řečeno slovy Josefa Macka „*jestliže kdy český stát v minulosti rozvinul udivující linie vskutku světové politiky, pak tomu nepochybně bylo za Jiřího z Poděbrad*“.¹⁰

Ale vraťme se ke Zdeňkovi ze Šternberka, jehož vztah k Jiřímu z Poděbrad se v průběhu sedmi let od královské korunovace potočil o sto osmdesát stupňů. V roce 1465 se tento mocný šlechtic postavil českému králi na odpor v čele tzv. zelenohorské jednoty sdružující šestnáct pánů. V úvodním článku jejího prvního stížného spisu, který 25. září na zasedání zemského sněmu přednesl Jan Zajíc z Házmburka, se praví: „*Neboť Vaše Královská Milost obecně cokoli před se vezmete, o to se s pány prvé neradíte, jakožto tak předci vaši činili, a s několika osobami se uradíte, ježto na nich zemská věc i svobody pánů a zemanů nezáleží, teprve na pány vznesete, a chtěje tak míti.*“¹¹ Jiří téhož dne stížnost odmítl a její autory vyzval, aby označení *několik osob* specifikovali.¹² Odpovědi se českému králi dostalo v prosinci 1465: „*Jakož sme Vaší Královské Milosti prvé v ceduli napsáno dali, že Vaše Milost o pilné veliké zemské věci s některými osobami se radí, dobře lechkými, i ještě též pravíme: kteréžto osoby Vaší Milosti radie podlé úmysluov a obyčeje svého k škodě nám i vši Koruně, málo se rozpomínajíce na Vašie Milosti čest i na obecné dobré*“.¹³ Tyto stížnosti směřující na Jiřího poradní orgán byly v obou případech uvedeny na prvním místě, což jistě

⁹ HLAVÁČEK, I., *Itinerarium Georgii Regis Bohemiae*, str. 58.

¹⁰ MACEK, J., *K zahraniční politice krále Jiřího*, str. 19.

¹¹ *Archív český IV*, str. 102-103.

¹² *Archív český IV*, str. 106.

¹³ BOUBÍN, J., *Česká "národní" monarchie*, str. 127.

svědčí o významné roli, kterou při vzniku zelenohorské jednoty královská rada sehrála. Právě ona, jak již název diplomové práce napovídá, bude na následujících stránkách v hlavním ohnisku zájmu.

Základní problém představuje personální složení Jiřího královské rady. Kým se Jiří z Poděbrad jako král obklopoval a kdo byli jeho nejbližší spolupracovníci? Důležitým pramenem pro rekonstrukci královské rady jsou kancelářské poznámky.¹⁴ Ovšem jak upozorňuje Ivan Hlaváček, královská rada rekonstruovaná pouze na jejich základě by skutečnost značně zkreslovala.¹⁵ Například ani s jedním z trojice všeobecně známých rádců Jiřího z Poděbrad cizího původu, s Martinem Mairem, Antonio Marinim a Řehořem z Heimburku se v kancelářských poznámkách nesetkáváme. V potaz je proto nutné vzít také ostatní diplomatické i vyprávěcí prameny, které členství v radě přímo zmiňují či z jejich kontextu nepřímo vyplývá. Situaci navíc komplikuje obecný rys středověké královské rady, jímž byla její nevyhraněnost, neuzavřenost a proměnlivost.¹⁶ Proto je v podstatě nemožné přesně určit, kdo byl jejím členem a kdo ne. Cílem je spíše postihnout základní tendence převládající ve složení královské rady Jiřího z Poděbrad, na jejichž základě se můžeme tázat po charakteru jeho vládní koncepce, protože ta se v personální rovině do výběru spolupracovníků musela zákonitě promítnout.

Problém lze rozšířit také o časový rozměr. Než se stal Jiří v roce 1458 českým králem, působil ve veřejném dění jako zemský správce. Představitel nejvyšší šlechty tak disponoval poměrně rozsáhlou pravomocí, jak ještě uvidíme. Když se o šest let později stal zemský správce králem, ocitl se tak, jednoduše řečeno, na *druhé straně*, protože vztah šlechta-panovník byl do jisté míry protichůdný. Vše navíc umocňuje předpoklad, že Jiří z Poděbrad

---

¹⁴ MACEK, J., *O listinách a kanceláři Vladislava Jagellonského (1471-1490)*, str. 91.

¹⁵ HLAVÁČEK, I., *K organizaci státního správního systému Václava IV. Dvě studie o jeho itineráři a radě*, str. 94.

¹⁶ MACEK, J., *Jagellonský věk v českých zemích (1471-1526)*, str. 242.

v roli zemského správce působil, aniž by věděl, že se později stane českým králem on sám. V roce 1453 bylo Ladislavovi třináct let, Jiřímu z Poděbrad třiatřicet let. Nebude proto bez zajímavosti se nejprve podívat na složení aristokracie, která se nejvíce podílela na řízení státu v době správcovství. Přenesli tito nejvlivnější aristokraté svůj vliv z doby správcovství i do královské rady Jiřího z Poděbrad? Jaké vztahy měl jako zemský správce poděbradský pán k těmto aristokratům? Změnilo se něco jeho usednutím na královský trůn? Již naznačený vztah Jiřího z Poděbrad se Zdeňkem ze Šternberka napovídá, že ano.

Zde se dostáváme k dalšímu problému, totiž jakým způsobem tyto vzájemné vztahy postihnout. Vhodný pramen představuje k tomuto účelu dobová korespondence, neboť její základní funkcí bylo, alespoň do nástupu humanismu, sdělení neboli přenos informací společenského kontaktu.¹⁷ Navíc používání listů a jejich význam v komunikaci v této době prudce stoupl jako přímý důsledek rozšiřující se vzdělanosti. Zodpovězení výše položených otázek se zaměřením na královskou radu je cílem této diplomové práce.

---

¹⁷ ČORNEJ, P., *Rozdělené království ve světle dobových listů*, str. 7.

Literatura a prameny

Přestože se Jiří z Poděbrad v anketě o největšího Čecha uskutečněně v první polovině roku 2005 umístil na celkovém čtrnáctém místě a z českých králů skončil lépe pouze Karel IV., množství odborné historické literatury zabývající se Jiřím z Poděbrad tomu ve srovnání s jinými českými panovníky neodpovídá. Vydání zatím poslední jemu věnované monografie *Jiří z Poděbrad* sahá až do roku 1967.¹⁸ Jejím autorem je významný český medievista Josef Macek, který se snaží poděbradskou dobu čtenáři přiblížit spíše populární formou a vynechává pro historika potřebný poznámkový aparát. Stále tak základní monografií zůstává rozsahem monumentální dílo Rudolfa Urbánka *Věk poděbradský*, skládající se ze čtyř dílů, z nichž první vyšel ještě za Rakouska-Uherska v roce 1915 a poslední v roce 1962.¹⁹ Autor naopak poznámkami a odkazy nešetří. S jeho záměrem vytvořit syntetický obraz poděbradské doby, kterou chápal jako součást a politický vrchol husitství, souvisí také řada jeho studií a prací, vztahující se k dějinám husitské reformace, jednoty bratrské a českého humanismu. Rudolf Urbánek bohužel své celoživotní dílo nedokončil. Poslední díl končí rokem 1464. O to více proto stoupá na významu již zmíněná monografie Josefa Macka *Jiří z Poděbrad*, pokrývající celé období jeho kralování. V 70. a 80. letech minulého století zaměřil Josef Macek svou pozornost především na jagellonskou dobu. Výsledkem je čtyřdílná syntéza *Jagellonský věk v českých zemích 1471-1526*²⁰, zabývající se sice obdobím následujícím po vládě Jiřího, ale s poděbradskou dobou úzce související. Podobné je to s vývojem předcházejícím kralování Jiřího z Poděbrad.²¹ Vynechat proto v přehledu nejdůležitější literatury nemohu významného medievistu Františka Šmahela,

---

¹⁸ MACEK, J., *Jiří z Poděbrad*, Praha 1967.

¹⁹ URBÁNEK, R., *Věk Poděbradský 1-4*, Praha, 1915-1962.

²⁰ MACEK, J., *Jagellonský věk v českých zemích (1471-1526)*, díl 1. a díl 2., Praha 2001.

²¹ ŠMAHEL, F., *Idea národa v husitských Čechách*, str. 12.

pro něhož je hlavním předmětem zájmu historie husitství. V 90. letech publikoval čtyřsvazkovou *Husitskou revoluci*, kde shrnul a nově interpretoval dosavadní znalosti o dějinách husitské reformace. Do poděbradské doby přesahuje především čtvrtý díl s názvem *Epilog bouřlivého věku*.²² František Šmahel se rovněž zabývá dějinami pozdně středověké kultury, univerzit a intelektuálního světa. Dalším významným žijícím autorem věnujícím se husitství je Petr Čornej.²³ Zmínit tu rovněž musím dvě klasická díla 19. století, totiž *Dějiny národa českého v Čechách a na Moravě* od Františka Palackého²⁴ a *Dějepis města Prahy* od Václava Vladivoje Tomka.²⁵ Neocenitelným zdrojem základních informací o české šlechtě jsou *Hrady, zámky a tvrze království českého* od Augusta Sedláčka, znovu vydané v devadesátých letech minulého století v nezměněné podobě zásluhou nakladatelství Argo.²⁶ Sedláčkovo monumentální dílo sice obsahuje celou řadu nepřesností, přesto však byla dílčími studii dokázána jeho převládající věrohodnost.²⁷ O pohusitské šlechtě jako celku pojednává Josef Petráň ve sborníku *Proměny feudální třídy v Čechách v pozdním feudalismu*.²⁸ Připomínám také diplomovou práci Václavy Vopatové *O listinách a kanceláři Jiřího z Poděbrad(1458-1471)* a Milana Vondráčka *Písemnosti Jiřího z Poděbrad do roku 1458*.²⁹

„Nebylo nám lze sebrati více psaní od pana Jiřího, aneb k němu bezprostředně daných, nežli tuto klademe, a to za příčinou zpusťlosti všech domácích archivův českých, kromě Třeboňského, z něhožto pochází vůbec

²² ŠMAHEL, F., *Husitská revoluce. Epilog bouřlivého věku*, Praha 1996.

²³ ČORNEJ, P., *Lipanská křižovatka. Příčiny, průběh a historický význam jedné bitvy*, Praha 1992; ČORNEJ, P., *Rozhled, názory a postoje husitské inteligence v zrcadle dějepisectví 15. století*, Praha 1986.

²⁴ PALACKÝ, F., *Dějiny národa českého v Čechách a na Moravě: faksimile vydání z roku 1907*, Praha 1998.

²⁵ TOMEK, V.V., *Dějepis města Prahy VI-LX*, Praha 1875-1893.

²⁶ SEDLÁČEK, A., *Hrady, zámky a tvrze království českého I.-XV.*, Praha 1993-1998.

²⁷ BOUBÍN, J., *Česká "národní" monarchie*, str. 99.

²⁸ PETRÁŇ, J., *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*, AUC-PhilosHist 1, 1976, str. 9-80.

²⁹ VOPATOVÁ, V., *O listinách a kanceláři Jiřího z Poděbrad(1458-1471)*, Diplomová práce, Katedra PVH, FF UK Praha 1978; VONDRÁČEK, M., *Písemnosti Jiřího z Poděbrad do roku 1458*, Diplomová práce, Katedra PVH, FF UK Praha 1979.

větší část pokladův našich starožitných.“³⁰ Těmito slovy provází František Palacký vydání pouhých 14 listů pana Jiřího z Poděbrad z let 1445-1457 v pátém dílu *Archivu českého*, který i přesto představuje pro historika zabývající se českými dějinami 15. století základní pramennou edici. Pro účel diplomové práce jsou cenná především akta mezi králem a zelenohorskou jednotou, dopisy krále Jiřího a rožmberského rodu. Doplnuje je *Království dvojího lidu*, výbor z korespondence týkající se českých dějin mezi lety 1436 až 1526.³¹

Další důležitý pramen pro 15. století se skrývá pod názvem *Staré letopisy české*. Název pro soubor analistických a kronikářských textů se začal užívat zásluhou Františka Palackého, který se jimi systematicky jako první zabýval. Devatenáct tehdy známých textů Starých letopisů rozčlenil do 1143 celků vztahujících se k jednotlivým událostem z let 1378-1527 a vydal pod názvem *Starí letopisové čeští od roku 1378 do 1427 čili Pokračování v kronikách Přibíka Pulkavy a Beneše z Hořovic z rukopisů starých vydané*. Druhé vydání Palackého Starých letopisů spatřilo světlo světa za druhé světové války.³² Nedostatky obou vydání podrobně komentuje Petr Čornej, který stojí za moderní edicí Starých letopisů českých.³³ Ta si klade za cíl zpřístupnit všechny dosud známé rukopisy (první již vydaný díl přinesl devět textů náležejících k původnímu jádru), jejichž počet se od Palackého vydání rozšířil o dalších čtrnáct. Z nich byl již vydán rukopis vratislavský³⁴ a křižovnický³⁵.

---

³⁰ *Archiv český V*, str. 267.

³¹ *Království dvojího lidu, České dějiny let 1436-1526 v soudobé korespondenci*, (ed.) P. ČORNEJ, Praha 1989.

³² *Starí letopisové čeští od roku 1378 do 1527 čili Pokračování v kronikách Přibíka Pulkavy a Beneše z Hořovic z rukopisů starých vydané*, in: *Dílo Františka Palackého. Svazek druhý*. (ed.) J. CHARVÁT, Praha 1941.

³³ *Staré letopisy české, Fontes rerum Bohemicarum, Series nova, tomus II.*, (edd.) A. M. ČERNÁ, P. ČORNEJ, M. KLOSOVÁ, Praha 2003.

³⁴ *Staré letopisy české z rukopisu z vratislavského rukopisu*, (ed.) F. ŠIMEK, Praha 1937.

³⁵ *Staré letopisy české z rukopisu křižovnického*, (edd.) F. ŠIMEK, M. KAŇÁK, Praha 1959.

Pro dějiny měst za Jiřího z Poděbrad je zásadní diplomatická edice *Codex iuris municipalis*.³⁶

Literární prameny týkající se poděbradské doby lze podle postoje jejich autora k husitské reformaci, a proto více či méně tendenčně zaměřené, rozdělit na kališnickou a katolickou část.³⁷ Z katolické vyniká dílo Hilaria Litoměřického³⁸, Aeneas Silvii Piccolominiho *Historie česká*³⁹ a Pavla Židka *Spravovna*⁴⁰. Jejich oponentem byl Jiřího přítel Ctibor Tovačovský z Cimburka, autor *Hádání pravdy a Lži o kněžské zboží a panování jich*.⁴¹ Náboženské války odsuzuje významný představitel latinského humanismu Jan z Rabštejna.⁴²

Nové materiály k poděbradské době vydal v poměrně nedávné době Jiří Jurok. Jedná se o soubor neznámých výpisů z desek zemských z let 1337-1455 a především list českého panstva králi Jiřímu z roku 1458.⁴³ Další tři důležité dokumenty z roku 1465 otiskl Jaroslav Boubín jako přílohy ke svým studiím. Prvním je oficiální stanovisko nižší šlechty ke sporu pánů s králem⁴⁴, druhým historicky cenný list⁴⁵, v němž zelenohorská jednota reaguje na prohlášení rytířstva a třetím dokumentem je druhý stížný list⁴⁶ českých pánů proti králi Jiřímu.

---

³⁶ *Codex iuris municipalis III, Privilegia královských měst českých*, (edd.) J. ČELAKOVSKÝ, G. FRIEDRICH, Praha 1948; *Codex iuris municipalis IV-2, Privilegia nekrálovských měst českých z let 1453-1500*, (ed.) A. HAAS, Praha 1960.

³⁷ VLČEK, J., *Dějiny české literatury I.*, str. 166.

³⁸ KADLEC, J., *Hilarius Litoměřický v čele duchovenstva podjednou*, In Memoriam Josefa Macka, Praha 1996, str. 187-196.

³⁹ *Aeneas Silvii Historia Bohemica*, (edd.) D. MARTÍNKOVÁ, A. HADRAVOVÁ, J. MATL, Praha 1998.

⁴⁰ *M. Pavla Židka - Spravovna*, (ed.) Z. TOBOLKA, Praha 1908.

⁴¹ VLČEK, J., *Dějiny české literatury I.*, str. 166-168.

⁴² *Jana z Rabštejna Dialogus*, (ed.) B. RYBA, Praha 1946.

⁴³ JUROK, J., *Edice nových pramenů z neznámého právního rukopisu doby poděbradské*, Právněhistorické studie 28, 1987, str. 75-104.

⁴⁴ BOUBÍN, J., *Česká "národní" monarchie. K domácím zdrojům a evropskému kontextu království Jiřího z Poděbrad*, str. 121-127.

⁴⁵ BOUBÍN, J., *Nižší šlechta a vznik Zelenohorské jednoty*, Český časopis historický 88, 1990, str. 351-355.

⁴⁶ BOUBÍN, J., *Česká "národní" monarchie. K domácím zdrojům a evropskému kontextu království Jiřího z Poděbrad*, str. 127-139.

I. Královská rada

I.1. Panovnícký dvůr a královská rada v pozdním středověku

Přestože monarchie, slovo pocházející z řeckého jazyka, v doslovném překladu znamená vládu jednoho člověka, jedinec nikdy nevládl zcela sám. Panovník, ať již kníže či král, se vždy obklopoval lidmi, kteří k němu měli z objektivních či subjektivních důvodů blízko. Oni tvořili ve vlastním slova smyslu dvůr, době a účelu přiměřeně strukturovanou skupinu osob, kterou si vládce vytvářel jako politický, správní a v neposlední řadě reprezentační nástroj.⁴⁷ Obecně lze s určitou dávkou zjednodušení konstatovat, že jak se dvůr ve středověku postupem času vyvíjel a institucionalizoval, tak se zmenšoval panovníkův bezprostřední vliv na výběr jednotlivců.⁴⁸ Přesto po celou dobu platilo, že vladařova osobnost se do jeho nejbližšího okolí promítala, někdy více, někdy méně.

Český panovnícký dvůr se vyvíjel již od samého počátku českého státu. V jeho středověkém vývoji lze nalézt tři významné momenty: první na přelomu 12. a 13. století v souvislosti s přeměnou knížecích Čech na královské, druhý v polovině 14. století, kdy se český král stal římským císařem a třetí v době husitské v důsledku interregna. Poslední mezník znamenal nutnost opětovně vybudovat královský dvůr na zcela novém a podstatně skromnějším základě, nejen z důvodů finančních, ale i díky zaměření většinové utrakvistické společnosti proti nadbytečnému přepychu a nádheře.⁴⁹

Důležité místo na dvoře v politicko-správním smyslu zaujímala královská rada, která se vyvíjela ve všech evropských státech. Význam členů středověké královské rady spočíval v jejich pravidelném přístupu ke králi

---

⁴⁷ HLAVÁČEK, I., *K organizaci státního správního systému Václava IV.*, str. 11.

⁴⁸ NODL, M.; ŠMAHEL, F.(edd.), *Člověk českého středověku*, str. 123.

⁴⁹ HLAVÁČEK, I., *Der böhmische Königshof im 15. Jahrhundert, besonders unter Georg von Podiebrad(1458-1471)*, *Studia Historica Tyrnaviensia III*, 2003, str. 205-224.

a zároveň velké váze, kterou středověk kladl na personální vztahy, neboť byrokratizace veřejné správy a obecné zavádění písemného řízení je až novověkou záležitostí.⁵⁰ V 15. století se královská rada v souvislosti s procesem institucionalizace dvora stala jedním z nejdůležitějších článků mocenského mechanismu.⁵¹ Kdo byl pánem v královské radě, byl i skutečným pánem ve státě.

I.2. Vývoj královské rady v českých zemích do poloviny 15. století

V českém prostředí se královská rada začala zvolna vytvářet ve 13. století.⁵² Tvořil ji okruh osob, které si panovník povolával k poradám ve speciálních otázkách. Jejich význam stoupal za Václava II., avšak stálým orgánem se královská rada stala až za Jana Lucemburského a Karla IV. Ve složení Janoví královské rady se projevila skutečnost, že Jan byl hlavou dvou od sebe vzdálených celků, Českého království a Lucemburska. Král Jan měl většinou blíže k lidem z Lucemburska než k českým pánům, kteří do jeho úzké rady nikdy nepronikli ve větším počtu.⁵³ Tento stav kontrastoval se zvýšeným sebevědomím české šlechty, jež ve své rýmované kronice manifestuje tak řečený Dalimil: „*Toho krále rač, bože, dlúho uzdraviti | a rač jeho, tvorče, naučiti, | aby miloval zemany | a v své radě mieval české pány. | Neb jemu cti jest s nimi dojíti | a bez nich nemóž země upokojiti.*“⁵⁴ V roce 1318 v Domažlicích si čeští páni alespoň vynutili vyhrazení těch úřadů, které se vázaly k Českému království. Od roku 1318 pobýval král Jan téměř trvale mimo jeho území a do jeho vnitřních záležitostí zasahoval jen omezeně.

Rada Janova syna a nástupce Karla IV. měla okolo deseti stálých členů, z nichž nejvýznamnější místo zaujímal pražský arcibiskup, který byl jakýmsi

---

⁵⁰ Příkladem významu královského rady necht' je snaha Jeana Froissarta proniknout v roce 1395 k anglickému králi Richardu II. Viz NEJEDLÝ, M., *Fortuny kolo vrtkavé*, str. 103-106.

⁵¹ MACEK, J., *Jagellonský věk v českých zemích*, str. 242.

⁵² JANÁK, J., HLEDÍKOVÁ, Z., *Dějiny státní správy v českých zemích do roku 1945*, str. 74.

⁵³ BOBKOVÁ, L., *Velké dějiny země Koruny české IV.a*, str. 128.

⁵⁴ *Nejstarší česká rýmovaná kronika tak řečeného Dalimila*, str. 168.

jejím předsedou. K důležitým členům dále patřil kancléř, mistr královské komory, dvorský maršálek a hofmistr.⁵⁵ Karel IV. měl pro Říši i České království jednu společnou královskou radu. Rada zasedala téměř denně a kromě stálých členů se porad účastnili i další přizvané osoby. Ve formulářových sbírkách se zachoval vzor pozvánky s uvedením osob, jež by měl adresát přivést s sebou. Z doby Karla IV. známe jménem těchto občasných členů rady na dvě stě.⁵⁶ V soudobých dokumentech je tento okruh osob označován nejrůznějším způsobem, například jako *sacrum nostrum imperiale consilium* či *collegium familiarum imperialis aule*.⁵⁷ Více než polovinu z oněch dvou stovek radů a sekretářů tvoří laikové šlechtického původu, z nichž dvě třetiny mají původ v zemích Koruny české, zbytek v Říši.⁵⁸ Přibližně druhou polovinu zaujímají duchovní pocházející převážně z Říše, z nichž velká část byla patricijského původu.

Po smrti Karla IV. v roce 1378 přešla řada jeho rádců a důvěrníků do služeb Václava IV.⁵⁹ Někteří však krátce poté zemřeli, jiní se po značné aktivitě v počátečních letech vlády stáhli do ústraní. Ze čtveřice světských osob, které se na Václavových listinách objevují nejčastěji v kancelářských poznámkách, byl pouze Přemek Těšínský významným představitelem již na Karlově dvoře.⁶⁰ Ostatní, pán Jindřich Škopek z Dubé, rytíř Bořivoj ze Svinař a měšťan Zikmund Huler byli *noví lidé*, z nichž velká většina pocházela z řad nižší šlechty. Jejich typickými představiteli byli Jan Čúch ze Zásady a Jíra z Roztok.⁶¹ Narušení rovnováhy mezi *dvorským a zemským* v královské radě vyvolalo vznik jednoty sestávající asi z deseti panských rodů, které na počátku devadesátých let zahájily zápas o ovládnutí krále. V pozadí zformování šlechtického bloku se rýsuje dávná představa o oprávněnosti boje

⁵⁵ KAVKA, F., *Život na dvoře Karla IV.*, str. 56.

⁵⁶ KAVKA, F., *Život na dvoře Karla IV.*, str. 49.

⁵⁷ HLAVÁČEK, I., *K organizaci státního správního systému Václava IV.*, str. 92.

⁵⁸ BOBKOVÁ, L., *Velké dějiny země Koruny české IV.a*, str. 515.

⁵⁹ FIALA, Z., *Předhusitské Čechy*, str. 305.

⁶⁰ HLAVÁČEK, I., *K organizaci státního správního systému Václava IV.*, str. 109.

⁶¹ FIALA, Z., *Předhusitské Čechy*, str. 305.

proti špatným rádcům vládnoucího panovníka.⁶² Smil Flaška z Pardubic ve svém ponaučení Nová rada varuje Václava IV. před špatnými rádci verši: „*Zlato, striebro vieru lomí: | co zlého činie lakomí, | ješto dary v radu berú! | Ti svú nesklidnú nevěřú | obci vše zlé přivodie. | Toběť, králi, najprv škodie, | nebs ty hlava lida svého. | Požívaj v tom smysla mého, | aby to právě rozsúdil, | nevěrného z rady pudil, | jenž tak pokútně zlost kutie | a celú zemi zamútie, | aby naplnil svú škríni. | Obec jich nic neviní, | nebt' oni toho nevědie; | na tět, králi, všeho hledie. | Protož sezři pilně radu, | at' na tě viny nekladú.*“⁶³

Po Václavově prvním zajetí v roce 1394 byl konflikt dočasně urovnán rozhodčím výrokem uherského krále Zikmunda a moravského markraběte Jošta z 2. dubna 1396.⁶⁴ Václavu IV. byl určen jakýsi klíč, podle kterého měl královskou radu sestavit. První místo v něm zaujímal pražský arcibiskup, biskup olomoucký a biskup litomyšlský. Jelikož tyto funkce byly uvedeny bez konkrétních jmen, s největší pravděpodobností šlo o virilní členy. Dále bylo vyjmenováno deset šlechticů, z nichž prvních šest mělo být uvedeno do nejvýznamnějších zemských úřadů: Jindřich z Rožmberka do nejvyššího purkrabství, Vilém z Landštejna do nejvyššího komornictví, Hynek Berka z Dubé do úřadu nejvyššího sudího, Břeněk ze Skály do úřadu dvorského sudího, Beneš z Dubé do nejvyššího hofmistrovství, Smil Flaška z Pardubic do nejvyššího písařství, a dále Ota z Bergova, Jan z Michalovic, Boček z Poděbrad a Boreš z Rýzmburka. Zároveň je Václavu IV. povoleno toto třináctičlenné kolegium rozšířit podle své vůle o další osoby. „*Ale urozené pány, | jenž sú ve cnosti poznáni | a dobřě vzchovalí v zemi, | razit' sě raditi s těmi. | Pravímť z pravé viery tobě, | hodiet' sě obci i sobě. | Budiž téj rady vždy pilen, | nepřátelóm budeš silen, | tiem odoláš mnohé vojně | a kraluje vždy pokojně.*“⁶⁵

⁶² BOUBÍN, J., *Vznik panských jednot*, str. 223.

⁶³ *Smil Flaška z Pardubic - Nová rada*, str. 30.

⁶⁴ HLAVÁČEK, I., *K organizaci státního správního systému Václava IV.*, str. 117.

⁶⁵ *Smil Flaška z Pardubic - Nová rada*, str. 30.

Výrok Zikmunda a Jošta definitivní urovnání konfliktu nepřinesl. Napětí mezi vyšší šlechtou a oblíbenci Václava IV. přetrvávalo a vyvrcholilo v červnu roku 1397, kdy byli čtyři z králových rádců zavražděni.⁶⁶ V roce 1401 byl Václav IV. donucen uznat pět let starý výrok Zikmunda vlastním zápisem z 12. srpna, kterým vládu v zemi odevzdal čtyřčlenné radě, pražskému arcibiskupovi Olbramovi ze Škvorce, Jindřichu z Rožmberka, Otovi z Bergova a Hynkovi Krušinovi z Lichtenburka.⁶⁷ Za konec více jak desetiletého zápasu je považován rok 1405 po králově návratu z druhého zajetí. Panovnická moc nebyla konfliktem zásadním způsobem podlomena, jen oslabena.⁶⁸ Rada se stala stálým orgánem královny spoluvlády. Nezávisle na místě pobytu panovníka sídlila trvale v Praze.⁶⁹

Po smrti Václava IV. v roce 1419 došlo za husitských válek k destrukci královské moci. Ve spleti složitých jednání o přijetí Zikmunda Lucemburského za českého krále byl významný svatovalentinský sněm konaný v březnu 1435, neboť poprvé formuloval požadavky revolucí rozšířené stavovské fronty vůči příštímu panovníkovi.⁷⁰ Potvrzeny byly 20. července 1436, kdy Zikmund českým stavům vydal velké privilegium na svobody a práva Království českého.⁷¹ Největším politickým vítězstvím „*pánů, Prahy města, rytířů, panoší a měst jiných*“ byl Zikmundův souhlas s tím, že se bude řídit radou, kterou zvolí český sněm. Pokud by do rady chtěl někoho jmenovat, pak jen s jeho svolením. Tato podmínka pro Zikmunda nebyla novinkou. Před čtyřiceti lety stál na opačné straně, když podporoval představitele české šlechty usilující o podíl na správě státu. Rovněž komplex státních útvarů, v jehož čele stál, si jistou formu zastupitelské vlády vyžadoval.⁷² Před svým odjezdem z Českého království proto 11. listopadu

⁶⁶ ŠTĚPÁN, V., *Vražda čtyř členů královské rady na Karlštejně roku 1397*, str. 24-43.

⁶⁷ FIALA, Z., *Předhusitské Čechy*, str. 310.

⁶⁸ NEJEDLÝ, M., *Fortuny kolo vrtkavé*, str. 408.

⁶⁹ JANÁK, J., HLEDÍKOVÁ, Z., *Dějiny státní správy v českých zemích do roku 1945*, str. 74.

⁷⁰ KAVKA, F., *Poslední Lucemburk na českém trůně*, str. 185.

⁷¹ KAVKA, F., *Poslední Lucemburk na českém trůně*, str. 202.

⁷² ŠMAHEL, F., *Husitská revoluce. Epilog bouřlivého věku*, str. 73.

1437 pověřil Zikmund jeho správou šestičlennou radu. Po jeho smrti a krátkém panování Albrechta nahrazovaly činnost centrální zemské vlády v roce 1440 nově zřízené krajské organizace zvané landfrýdy v čele s hejtmany a radou.⁷³ Toto prozatímní řešení nakonec vydrželo dlouhých dvanáct let. V roce 1452 byla na zemském sněmu zvolena tzv. správčí rada v čele s Jiřím z Poděbrad a o rok později byl českým králem korunován Albrechtův syn Ladislav Pohrobek.

V polovině 15. století královská rada, vyvíjející se od 13. století jako neformální okruh osob (jeho předchůdce lze spatřovat v knížecí družině) závisejícího především na vůli panovníka, měla ještě daleko k autonomnímu úřadu s pevně stanovenými řády a pravidly. Dlouhé interregnum, s krátkými přestávkami trvající od roku 1419, znamenalo výrazné omezení královské moci a přenesení politické převahy na stavovskou obec, což se v královské radě jakožto nervu celého systému, který jej kontroluje a inspiruje,⁷⁴ zákonitě projevilo. Ve sledovaném období (50. a 60. léta 15. století) tedy představuje královská rada orgán, ve kterém se velkou měrou projevoval dualistický charakter vládní moci. Podívejme se proto v následující kapitole na situaci v Českém království po husitských válkách a seznámme se s Jiřím z Poděbrad.

---

⁷³ ČORNEJ, P., *Lipanská křižovatka*, str. 240.

⁷⁴ PETRÁŇ, J., *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*, str. 9.

II. Po husitské revoluci

II.1. Hlavní výsledky husitské revoluce

Husitská revoluce měla závažné náboženské, politické, státoprávní a sociální důsledky. Z hlediska víry se České království a Moravské markrabství staly zeměmi dvojího lidu. V roce 1436 potvrdila rozdělení společnosti na katolickou a kališnickou část kompaktáta, která legalizovala utrakvistickou věrouku. Náboženské vyznání se rovněž promítlo do politického spektra, na jehož jedné straně byla strana katolické šlechty s konzervativními kališníky a na opačné stála do roku 1452 radikální táborská strana.⁷⁵ Střed vyplňoval početný blok rozhodných utrakvistů. Význam víry v politických tahanicích snižovalo stavovské vědomí, které mohlo občas jednotlivé skupiny sblížovat či oddalovat napříč náboženským vyznáním.

Ve státoprávní rovině se v době interregna uvolnily vazby mezi jednotlivými zeměmi Koruny české, které se vyvíjely jako téměř samostatné stavovské republiky.⁷⁶ Existence dvojí víry v Českém království, nejdůležitější zemi soustátí, vzájemné oddálení jednotlivých částí Koruny jen umocnilo.

V sociální sféře znamenala husitská revoluce změnu mocenských pozic hlavních složek české feudální společnosti, což se názorně projevilo v českém zemském sněmu. V předhusitské době byl sněm především shromážděním šlechty, předního duchovenstva a případně i zástupců královských měst, kteří ale do jednání nevstupovali, pouze ho "slyšeli".⁷⁷ Pohusitský sněm v Čechách již byl rovnocenným jednáním vyšší šlechty, rytířstva a královských měst.⁷⁸ Z politické scény zmizelo duchovenstvo. Přibližně čtyři pětiny církevního

---

⁷⁵ ČORNEJ, P., *Rozdělené království ve světle dobových listů*, str. 15.

⁷⁶ VÁLKA, J., *Stavovství a krize českého státu ve druhé polovině 15. století*, str. 65.

⁷⁷ JANÁK, J., HLEDÍKOVÁ, Z., *Dějiny státní správy v českých zemích do roku 1945*, str. 63.

⁷⁸ VANĚČEK, V., *České sněmy za stavovské monarchie (od poloviny 15. století do počátku třicetileté války)*, str. 106.

majetku, který před revolucí zahrnoval minimálně třetinu veškeré užitkové půdy, přešly do světských rukou.⁷⁹ Naopak jako stav se prosadila hospodářsky i vojensky posílená královská města, která se v době anarchie vymanila z královské moci a stala se téměř nezávislým činitelem.

Odstranění světské moci duchovenstva, osamostatnění královských měst spolu s rozvratem dalšího královského majetku zákonitě vedlo k posílení zbývající složky privilegované společnosti, šlechty.⁸⁰ Z majetkových přesunů nejvíce těžila vyšší šlechta. Vladycký stav zůstal značně různorodou sociální vrstvou, avšak jako celek nižší šlechta odvrátila krizi, kterou před rokem 1420 prodělávala. Několik málo rytířských rodů se rozsahem pozemkových držav dokonce vyrovnalo nejvyšší šlechtě. Okolo roku 1450 nacházíme mezi osmi nejbohatšími šlechtickými rody čtyři, které patřily k vladyckému stavu.⁸¹ Tato situace se projevila ve zvýšených politických ambicích jejich představitelů. Proto se pro tu část pohusitské feudální třídy, která měla společně s králem největší podíl na řízení státu, užívá pojem aristokracie, který se s tradičním stavovským členěním překrývá jen z části.⁸²

Výrazný vstup nižší šlechty do politického života byl ve východní oblasti západního křesťanstva v první polovině 15. století obecným jevem.⁸³ Jedna z cest, jak mohla nižší šlechta své vydobyté postavení uhájit, vedla přes podporu určité skupiny nejvyšší šlechty, té, která byla nejvnímavější k jejím požadavkům. V případě úmrtí panovníka bez legitimních dědiců dokonce mohla tato vzájemná symbióza vynést člena příslušné magnátské skupiny do čela země. Tato situace nastala v 15. století ve Švédsku, Uhrách a Čechách. Ve Švédsku se králem v roce 1448 stal šlechtic Karel Knutsson (1409-1470), v Uhrách usedl v roce 1458 na královský trůn Matyáš Korvín (1443-1490) a v Čechách ve stejném roce Jiří z Poděbrad (1420-1471).

⁷⁹ ŠMAHEL, F., *Obrysy českého stavovství od konce 14. do počátku 16. století*, str. 181.

⁸⁰ PETRÁŇ, J. a kol., *Dějiny Československa do roku 1648*, str. 380.

⁸¹ BOUBÍN, J., *Česká "národní" monarchie*, str. 104.

⁸² PETRÁŇ, J., *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*, str. 9.

⁸³ BOUBÍN, J., *Česká "národní" monarchie*, str. 65-68.

II.2. Než se stal Jiří z Poděbrad zemským správcem

Jiří z Poděbrad se narodil den před svátkem sv. Jiří 23. dubna 1420, ve stejném roce, kdy byly poprvé zformulovány hlavní husitské požadavky, tzv. čtyři pražské artikuly.⁸⁴ Za právoplatný byl umírněný husitský program vyhlášen v Jihlavě v podobě kompaktát o šestnáct let později, 5. července 1436. Zhruba tedy ve stejné době, kdy Jiří dosáhl věku, jenž byl v 15. století u příslušníka panského stavu pokládán za hranici dospělosti a kdy začal být plně způsobilý ke svým právům.⁸⁵ Až téměř symbolicky je tedy život Jiřího z Poděbrad spojen s kompaktáty, která pokládal za základní zemský zákon až do konce svého života. Vysloužil si za to přezdívku "husitský král" či "král dvojího lidu".

Jiří z Poděbrad pocházel z rodu pánů z Kunštátu a jeho přímí předci a příbuzní byli prohusitsky smýšlející šlechtici.⁸⁶ Děda Boček připojil pečeť poděbradského rodu k protestnímu listu české šlechty nesouhlasící s upálením Mistra Jana Husa. Otec Viktorin se dokonce přátelil s Janem Žižkou z Trocnova. V necelých sedmi letech Jiří osiřel, když Viktorin zemřel počátkem roku 1427 v Pardubicích a svou matku pravděpodobně nikdy nepoznal. O nezletilého Jiřího se poté staral strýc Boček, který však bratra Viktorina přežil jen o tři roky. Jiří se tak stal v roce 1430 jediným dědicem české větve pánů z Kunštátu. Tehdy se ho ujal vzdálený moravský příbuzný Heralt. Po jeho boku Jiří bojoval na straně panské jednoty v roce 1434 u Lipan.

Jiří podobně jako většina jeho šlechtických vrstevníků nikdy nestudoval na univerzitě, ani v žádné městské škole.⁸⁷ Číst, psát a počítat ho pravděpodobně naučil domácí kališnický kněz. Plynule hovořil pouze českým

---

⁸⁴ PETRÁŇ, J. a kol., *Dějiny Československa do roku 1648*, str. 320.

⁸⁵ MALÝ, K. a kol., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, str. 103.

⁸⁶ URBÁNEK, R., *Věk Poděbradský 1*, str. 209.

⁸⁷ MACEK, J., *Jiří z Poděbrad*, str. 28.

jazykem. Latinský ani německý jazyk se nikdy pořádně nenaučil. Později byl proto nucen při politických jednáních využívat tlumočníka.

V roce 1435 se účastnil zasedání moravského zemského soudu, o dva roky později usedl do lavic zemského soudu v Čechách. V té době rovněž převzal správu rodového dědictví, ke kterému již od 14. století patřil majetek ležící v severovýchodních Čechách, především Poděbrady a Litice. Během následujících dvaceti let dokázal poděbradské panství rozšířit takovým způsobem, že již v padesátých letech byl považován za nejbohatšího feudála v zemi.⁸⁸

Úměrně s hospodářským růstem se zvětšoval rovněž politický vliv Jiřího z Poděbrad. Od roku 1440, kdy se spolu s Janem Smiřickým stal hejtmánem boleslavského kraje, se stále častěji objevoval po boku předního muže východočeských landfrýdů a rozhodných kališníků Hynce Ptáčka z Pirkštejna. Po jeho smrti v roce 1444 převzal Hyncovu roli.⁸⁹ Krásně je to ilustrováno na pořadí, v němž je Jiří uváděn mezi ostatními příslušníky Ptáčkovy strany jako vydavateli společných písemností.⁹⁰ Od roku 1444 vystupuje Jiří vždy na prvním místě, s výjimkou let 1446-1448, kdy je uváděn až na druhém za Alešem ze Šternberka. Rozhodným momentem na cestě poděbradského pána k titulu zemského správce bylo ovládnutí hlavního města v září 1448. Zemský sněm Jiřího postavení legalizoval až o čtyři roky později 27. dubna 1452. Již během tohoto čtyřletého období se ukázalo, že v politice není otázka víry, ovšem v rámci kompaktát, pro Jiřího z Poděbrad rozhodujícím kritériem.⁹¹ Spojenectví uzavíral s katolíky i utrakvisty. Příznačný je pro tento postoj jeho druhý sňatek, který po smrti své první manželky Kunhuty ze Šternberka uzavřel v roce 1450 s Johanou pocházející z katolického rodu pánů z Rožmitálu.⁹²

⁸⁸ PETRÁŇ, J., *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*, str. 61.

⁸⁹ URBÁNEK, R., *Věk Poděbradský 2*, str. 5.

⁹⁰ VONDRÁČEK, M., *Písemnosti Jiřího z Poděbrad do roku 1458*, str. 46-47.

⁹¹ ŠMAHEL, F., *Husitská revoluce. Epilog bouřlivého věku*, str. 83.

⁹² BENEŠ, F., *Johana z Rožmitálu a královna Johana*, 158.

III. Jiří z Poděbrad zemským správcem

III.1. Postavení zemského správce

Institut zemského správce nebyl v Českém království novinkou. Zemský sněm zvolil správce s dvanácti pomocníky již v roce 1433 (v předchozích letech volily husitské sněmy většinou dvanáctičlenné zemské vlády).⁹³ Mimořádné však bylo Jiřího postavení, na kterém nic podstatného nezměnila ani královská korunovace nezletilého Ladislava Pohrobka.

„Tak že z daru jeho svaté milosti všichni společně a z jednotajné všech nás vuole, tak páni, rytieři, zemané, jakžto i města, vyzdvihli sme a volili, i mocí tohoto zápisu a té vuole společné vyzdvihujeme sobě a volíme za zprávcí mocného a pravého v témž království Českém urozeného pána, pana Jiříka z Kunstatu a z Poděbrad; přidávajíce k němu urozené, statečné, slovútné a opatrné lidi a pány, pana Alše ze Šternberka, pana Zdeňka ze Šternberka, pana Zbyňka Zajiece z Hazmburka, pana Jindřicha z Michalovic, pana Jana ze Smiřic, pana Mikuláše Trčku z Lipy, pana Jana ze Sútic, pana Zdeňka Kostku z Postupic, pana Jakuba z Vřesovic; a z měst Vaňka z Kněžmostu, řečeného Valečovský, a Bartoše Ptáčka ze Slaného.“⁹⁴

27. dubna 1452 byl na svatojiřském sněmu Jiří z Poděbrad zvolen na dva roky zemským správcem. Podle výše citovaného zápisu byla po bok správci postavena tzv. správčí rada, v níž usedli čtyři páni, pět vladyků a dva zástupci městského stavu. V jedenáctičlenné správčí radě měl sporné otázky rozhodovat hlas přítomné většiny a v závažnějších případech, kdy by se „*slušalo a hodné bylo všem těm, jenž ku panu zprávcovi jsou přidáni, býti, a přihodil se očkoli jaký rozdiel mezi nimi: tehdy cožby se v takovém běhu větší straně se panem zprávcí zdálo, k tomu aby jednotajné bylo svoleno*

---

⁹³ JANÁK, J., HLEDÍKOVÁ, Z., *Dějiny státní správy v českých zemích do roku 1945*, str. 95.

⁹⁴ *Archiv český II*, str. 311.

odevšech.“⁹⁵ Protože poděbradská strana měla v radě postačující většinu⁹⁶, měl Jiří z Poděbrad ve sporných případech rozhodující slovo.

Jak široké bylo pole působnosti správčí rady? „*Moc témuž panu Jiříkovi zprávci i s těmi k němu volenými a přidányi tu a takovú dávajíc*“, aby království řídili a spravovali v souladu s právem a řádem, jak se „*jim najlépe a najužitečnějšie bude zdáti*.“ Výslovně jim bylo dáno právo obsazovat úřady a zemský soud, svěřena obrana kompaktát, starost o pořádek v zemi a péče o královské důchody „*kromě otúmrí a sum zadržalých*.“⁹⁷ Usnesení svatojiřského zemského sněmu mělo platit pouze po dva roky počínaje 22. květnem 1452. Nejspíše na svatohavelském sněmu v říjnu 1452 byl k účasti ve správčí radě přizván také Jindřich z Rožmberka, i když poprvé prameny zmiňují dvanáct členů rady až v březnu následujícího roku.⁹⁸

2. května 1453 ve Vídni Ladislav tajnou listinou prodloužil Jiřího správcovství až do roku 1460.⁹⁹ Určitou formu zástupné vlády si panovníkova nezletilost a rozsah území, jimž měl Ladislav Pohrobek vládnout, vyžadoval. Podobné postavení jako Jiří z Poděbrad v Čechách měl v rakouských zemích Oldřich Eicinger a v Uhrách Jan Hunyadi. Proč ale byla listina tajná? O den dříve Ladislav veřejně uznal správcovství poděbradského pána, ale pouze v rozsahu svatojiřského zápisu, do roku 1454, s dodatkem z 3. května, aby všichni úředníci Jiřího poslouchali. Snaha o utajení prodloužení mandátu zemského správce naznačuje, že Jiří nechtěl české pány, které mocensky přerostl, zbytečně dráždit. O jeho politické intuici svědčí kauza Jana Smiřického. Sami stavové opět potvrdili Jiřího za zemského správce až 19. března 1454 na dobu tří let.¹⁰⁰

---

⁹⁵ *Archiv český II*, str. 311.

⁹⁶ ŠMAHEL, F., *Husitská revoluce. Epilog bouřlivého věku*, str. 85.

⁹⁷ *Archiv český II*, str. 312.

⁹⁸ URBÁNEK, R., *Věk Poděbradský 2*, str. 675.

⁹⁹ MACEK, J., *Jiří z Poděbrad*, str. 95; URBÁNEK, R., *Věk Poděbradský 2*, str. 710.

¹⁰⁰ URBÁNEK, R., *Věk Poděbradský 2*, str. 796.

Ladislavovo potvrzení z 2. května se netýkalo správcí rady, kterou po korunovaci Ladislava českým králem nahradila proměnlivá rada starších i nově jmenovaných úředníků a poradců.¹⁰¹ V dubnu 1454 slyšíme, že v ní jsou *consilarii omnium linguarum*.¹⁰² Přesto měl největší vliv na mladého panovníka po dobu jeho pobytu v Praze Jiří z Poděbrad. Po korunovaci se stal hofmistrem Českého království, který je od té doby k nejvyšším zemským úředníkům počítán.¹⁰³ Jiří užíval titul „*gubernator et supremus magister curiae regalis regni Bohemiae*“.¹⁰⁴ Ladislavovo německy hovořící služebnictvo bylo v rámci *počeštění* královského dvora odesláno zpátky do Rakous, což vliv poděbradského pána na králově dvoře mohlo jen umocnit. V prvních týdnech po příjezdu do Čech se prý Jiří od Ladislava dokonce nevzdaloval ani v noci.¹⁰⁵ K dispozici je dostatek zpráv, které se shodují v tom, že v Čechách všemu vládne Jiří z Poděbrad.¹⁰⁶ Platilo to i po ukončení Ladislavova více jak ročního pobytu v Čechách v listopadu 1454. Do Prahy se král opět vrátil až 24. září 1457, kdy už mu zbývaly jen dva měsíce života. Ladislav tak v Čechách strávil ze čtyř roků panování zhruba patnáct měsíců.¹⁰⁷

Srovnáme-li postavení Jiřího z Poděbrad v Českém království v letech 1452 až 1457 například s postavením krále Vladislava Jagellonského v letech 1471-1490, tvrzení, že poděbradský pán byl nekorunovaným králem Čech, není vůbec přehnané.¹⁰⁸ O jeho mimořádném postavení rovněž svědčí to, že v době nepřítomnosti krále v zemi místo něj předsedal zemskému soudu, i když toto místo měl podle zemských zvyklostí zastávat nejvyšší purkrabí. Navíc od roku 1456 „...nemají páni výnosuov činiti ani rytieřstvo do svrchu

---

¹⁰¹ ŠMAHEL, F., *Husitská revoluce. Epilog bouřlivého věku*, str. 85.

¹⁰² URBÁNEK, R., *Věk Poděbradský 2*, str. 758.

¹⁰³ JANÁK, J., HLEDÍKOVÁ, Z., *Dějiny státní správy v českých zemích do roku 1945*, str. 107.

¹⁰⁴ *Archiv český III*, str. 310.

¹⁰⁵ URBÁNEK, R., *Věk Poděbradský 2*, str. 760.

¹⁰⁶ URBÁNEK, R., *Věk Poděbradský 2*, str. 762.

¹⁰⁷ Od července 1453 do listopadu 1454 a od září 1457 do 23. listopadu 1457, kdy v Praze zemřel.

¹⁰⁸ MACEK, J., *Jiří z Poděbrad*, str. 85.

*psaného času, než pan Jiřík, jakožto správce a hofmistr království Českého, má výnosy činiti na králově místě Jeho Milosti slovem...*¹⁰⁹

III.2. Aristokracie

Kdo tvořil aristokracii za kralování Ladislava Pohrobka? Kdo se vedle předního aristokrata Jiřího z Poděbrad nejvíce podílel na řízení státu v letech 1452-1458? Dlouhá nepřítomnost krále Ladislava v Českém království umožnila větší míru uplatnění stavovských institucí. Jádrem jejich vzájemných vazeb byli nejvyšší zemští úředníci, kteří drželi místa úředníků zemského soudu a tvořili základ královské rady i zástupné královské rady v případě nepřítomnosti krále v zemi.¹¹⁰ Přestože počet zemských úřadů v pohusitském období značně vzrostl, okolo poloviny 15. století mezi nejdůležitější stále patřil nejvyšší purkrabí, nejvyšší komorník, nejvyšší sudí a díky Jiřímu se k nim přidal hofmistr Českého království. Dále mezi ně počítáme nejvyššího písaře, nejvyššího maršálka, kancléře a podkomořího. Důležité postavení získaly instituce, jejichž úkolem bylo zastavit značný chaos, který v pohusitské době panoval v majetkoprávní oblasti. Byl to především zemský soud, tzv. revizní komise a úřad královského prokurátora.

III.2.1. Nejvyšší zemští úředníci

Nejvýznamnější postavení mezi zemskými úředníky zaujal koncem 14. století nejvyšší purkrabí. Po úspěšném obsazení Prahy ¹⁴¹⁹ sesadil z této funkce Jiří Menharta z Hradce a místo něj dosadil Zdeňka ze Šternberka, který se k poděbradské straně připojil krátce předtím na kutnohorském sněmu, kde byl přepad hlavního města naplánován. Zdeněk tím překvapil svého přítele Oldřicha z Rožmberka, na jehož dvoře vyrůstal a který ještě měsíc před

¹⁰⁹ *Archiv český VII*, str. 212-213.

¹¹⁰ JANÁK, J., HLEDÍKOVÁ, Z., *Dějiny státní správy v českých zemích do roku 1945*, str. 107.

obsazením Prahy Zdeňka zval do Českého Krumlova.¹¹¹ Po své korunovaci českým králem Ladislav Zdeňka ze Šternberka ve funkci nejvyššího purkrabího potvrdil.¹¹² Prakticky tak legalizoval protiprávní sesazení Menharta z Hradce. Zemské úřady byly jednotlivým šlechticům svěřovány doživotně a pokus domoci se úřadu za života držitele měl být potrestán smrtí.¹¹³

Zdeněk ze Šternberka se v pramenech poprvé objevil v roce 1437 a od čtyřicátých let 15. století se politického života účastnil pravidelně. Konopišťský pán byl typ šlechtice pohusitské generace, který spojení měnil podle toho, kde očekával největší zisk.¹¹⁴ A titul nejvyššího purkrabího, hlava výkonného aparátu¹¹⁵, nebyl ziskem malým a také ne jediným. Teoreticky získal větší moc než Jiří z Poděbrad jako hofmistr. Oba ale dokázali spolupracovat a svého postavení náležitě využít ve svůj prospěch. Jiří od roku 1452, kdy koupil pět panství, rozšiřoval poděbradské dominium každoročně až do roku 1458 minimálně o dvě panství.¹¹⁶ Zdeňkovu aktivitu při zvětšování majetku přibližuje přehled vývoje jeho územního vlastnictví z padesátých let 15. století.¹¹⁷ Výstižně jejich spolupráci charakterizuje Smiřického aféra z roku 1453. Jiří z Poděbrad obvinil Jana Smiřického ze zrady a ten byl poté za souhlasu celé správčí rady odsouzen k smrti a v září 1453 popraven. Exekuce spadala do pole působnosti nejvyššího purkrabího Zdeňka ze Šternberka. Jemu bylo také svěřeno poručnictví nad Smiřického majetkem, čehož Zdeněk využil ke svému obohacení. Toto jednání mu je o několik let vyčteno ve slavném Dialogu: „*Potom s volí Jiřího ty hubil jsi nadání klášterská i kostelní, obloupil si dědictví pánův Hradeckých, tvých strýcův Šternberkův i Smiřických a mnoho jiného činil si, o čemž mlčeti chci, abych*

---

¹¹¹ Archiv český III, str. 46.

¹¹² URBÁNEK, R., *Věk Poděbradský 2*, str. 785.

¹¹³ MALÝ, K, a kol., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, str. 67.

¹¹⁴ KOSINOVÁ, V., *Zdeněk ze Šternberka a jeho královské ambice*, str. 206.

¹¹⁵ MALÝ, K, a kol., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, str. 66.

¹¹⁶ PETRÁŇ, J., *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*, str. 61.

¹¹⁷ Viz příloha č. 1.

*nedal příčiny ke zlolání“.*¹¹⁸ Zřejmě špatná správa Smiřického majetku narušila dobrý vztah¹¹⁹, který mezi zemským správcem a nejvyšším purkrabím doposud panoval, jak dosvědčuje psaní krále Ladislava určené Jiřímu z 2. července 1457: „*Té ruoznice, kteráž jest nyní mezi vámi a urozeným Zdeňkem z Šternberka, purkrabí pražským, věrným naším milým, nerádi slyšíme, neb znamenáme, žeby mnoho zlého království našemu Českému, nám i jiným našim zemiem přijíti mohlo.*“¹²⁰

S další větví šternberského rodu, s holickou, byl Jiří spojen dokonce příbuzenským vztahem. Nejspíše na počátku čtyřicátých let se oženil s Kunhutou ze Šternberka, neterí Aleše Holického ze Šternberka, jenž byl od roku 1437 nejvyšším komorníkem. Spolu s Mikulášem Zajícem z Házmburka byli jedinými zemskými úředníky, které do funkce jmenoval ještě Zikmund a kteří se Jiřího správcovství dožili. Byť byl příbuzným a spojencem poděbradského pána, důvěrné styky udržoval rovněž s Oldřichem z Rožmberka, o čemž svědčí jejich vzájemná korespondence.¹²¹ V září 1451 pan Aleš dokonce s Oldřichem z Rožmberka proti Jiřímu intrikoval: „*Vědětiť dávám za jisto, žeť pan Jiřík kupuje Kladsko, a jižť je téměř jako strženo. Pro milý buoh, milý pane, obešli pana Krušinu, a ruš to jakž muožeš, rozuměje tomu, že tiemto nynějším během mnoho zlého mohloby se skrze to státi. A prosím milý pane, rač s tiem mlčeti, by to odemne vyšlo.*“¹²² Tyto slova potvrzují domněnku, že Jiřího vzestup popouzel šlechtice, kteří ho dosud podporovali.¹²³ Není vyloučeno, že v pozadí Smiřického kauzy stál právě Aleš Holický ze Šternberka spolu s jinými kališnickými pány.

Aleš je příkladem typického žoldnéřského velitele husitské doby, který svůj rod pozvedl vojenskou službou a který se pro udržení svých zisků

¹¹⁸ Jana z Rabštejna *Dialogus*, str. 29.

¹¹⁹ URBÁNEK, R., *Věk Poděbradský 3*, str. 112.

¹²⁰ *Archiv český V*, str. 271.

¹²¹ *Archiv český II*, str. 3-46.

¹²² *Archiv český II*, str. 46.

¹²³ ČORNEJ, P., *Lipanská křižovatka*, str. 246.

neváhal řídit heslem *kam vítr, tam plášt*. O tom, jaký vítr mu byl nejpříznivější, vypovídá případ hradu Křivoklát, na který dostal zápis od krále Zikmunda.¹²⁴ Na počátku čtyřicátých let se doslechl o zákoníku *Maiestas Carolina*, který navrhoval Karel IV. za cílem posílení panovnické moci. K hradům, jež podle něj neměly být za žádných okolností zastavovány, patřil také Křivoklát. Nejvyšší purkrabí Menhart prosazoval, aby každý, kdo by takové panství držel i po královské korunovaci, byl připraven o hrdlo, čest a zboží. S obavou z toho vyplývající se Aleš 15. září 1442 svěřil Oldřichovi: „...aby nikoli král do země dopuštěn nebyl, lečby prvé zámci vyplaceni byli.“¹²⁵ Odtud mohla pramenit jeho podpora Jiřího z Poděbrad. Za jeho správcovství byl Křivoklát skutečně v roce 1454 vyplacen.¹²⁶ Dalším ziskem Aleše ze Šternberka byl úřad fojta v Dolní Lužici, o který se od 10. ledna 1454 dělil se Zdeňkem ze Šternberka.

Jako nejvyšší komorník v podstatě Aleš Holický působil až v závěru svého života, zemřel v roce 1455, neboť jako zemský úředník odpovídal zé řádné vedení zemského soudu a zemských desek, jejichž činnost byla obnovena až v roce 1454. Po jeho smrti se nejvyšším komorníkem stal Jindřich z Michalovic, který se od roku 1440 aktivně podílel na politickém dění. Ač byl Jindřich katolickým pánem, v roce 1446 se oženil s vdovou po Hynkovi Ptáčkovi z Pirkštejna Annou z Hradce, která zemřela v roce 1452. Příznivému poměru mezi Jindřichem a utrakvisty zřejmě napomáhalo i sousedství jeho pojizerského dominia se sídlem v Mladé Boleslavi s východočeskou utrakvistickou šlechtou.¹²⁷

Nejvyšší sudí Mikuláš Zajíc z Házmburka, do funkce jmenovaný v roce 1437 Zikmundem, uzavírá čtyři nejdůležitější zemské úřady, jejichž význam navíc v tomto období umocňuje jejich postavení při řízení zemského soudu.

¹²⁴ PETRÁŇ, J., *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*, str. 26.

¹²⁵ *Archiv český II*, str. 17.

¹²⁶ URBÁNEK, R., *Věk Poděbradský 2*, str. 788.

¹²⁷ URBÁNEK, R., *Věk Poděbradský 1*, str. 154.

Král Ladislav obsadil i zbylé zemské úřady: kancléřství Prokopem z Rabštejna, do nejvyššího písařství byl jmenován Arnošt z Leskovce, podkomořím se stal Václav z Valečova a titul nejvyššího maršálka dědičně příslušel pánům z Lipé, konkrétně jím od roku 1452 byl Jindřich z Lipé. Prameny neumožňují posoudit jejich poměr k zemskému správci podobnou měrou jako například u Zdeňka ze Šternberka, k čemuž zřejmě přispěl i menší význam jejich úřadů. Kancelář byla po polovině 15. století především královským úřadem, pro který byl Prokop více než vhodným mužem, neboť byl hlavně loajálním odborníkem.¹²⁸ S jeho jmenováním zavládla všeobecná spokojenost.¹²⁹ Rytíř původem z katolického rodu mladších Rabštejnů získal cenné zkušenosti v císařské kanceláři, ve které pracoval v letech 1437 až 1453, kdy byl povolán do čela nově budované české královské kanceláře.¹³⁰ Ve styku s českými zeměmi byl již ve čtyřicátých letech, o čemž svědčí jeho korespondence především s Oldřichem z Rožmberka.¹³¹ Václav z Valečova byl od roku 1449 prvním purkmistrem Starého Města pražského.¹³² Prokop i Václav svou kariéru spojili s Jiřím z Poděbrad, o čemž mj. svědčí jejich blízká spolupráce s Jiřím jako králem. Ale o tom blíže až v následující kapitole. Arnošt z Leskovce byl spojencem rožmberské strany. Nejvyšším písařem byl v letech 1453 až 1457. Když v lednu 1452 zemřel Oldřich z Hradce,¹³³ Arnošt se stal poručníkem jeho dětí. „*A tu k nim přijel pan Arnošt Leskovec, neb bieše poručníkem Hradeckých pánuov sirotkuov...*“¹³⁴

III.2.2. Správcí rada

Ve správcí radě vedle panské aristokracie, o které již byla řeč v souvislosti se zemskými úřady, usedlo pět zástupců tzv. nové válečnické

¹²⁸ MACEK, J., *O listinách a kanceláři Vladislava Jagellonského*, str. 93.

¹²⁹ URBÁNEK, R., *Věk Poděbradský 2*, str. 785. Pozn. č. 1.

¹³⁰ VOJTÍŠEK, V., *Vývoj královské české kanceláře*, str. 252.

¹³¹ *Archiv český II*, str. 427-443.

¹³² URBÁNEK, R., *Věk Poděbradský 2*, str. 325.

¹³³ URBÁNEK, R., *Věk Poděbradský 2*, str. 623.

¹³⁴ *Starší letopisové čeští od roku 1378 do 1527*, str. 145.

šlechty nižšího vladyckého původu: Mikuláš Trčka z Lípy, Jan Čabelický ze Soutic, Zdeněk Kostka z Postupic, Jakoubek z Vřesovic a Jan Smiřický.¹³⁵ Jako vojenští hejtmani se za husitských válek živili najímáním ozbrojených oddílů a poskytováním žoldněrských služeb, které pronajali komukoliv, kdo byl schopen zaplatit. Platidlem byly především zástavy a zápisy na církevní a královské zboží. V přehledu největších zisků se mezi nižší šlechtou vyjímají Trčkové z Lípy.¹³⁶ Ještě na počátku 15. století se řadili k malým vladyckým rodinám. Mikuláš Trčka držel jen ves Lípu s tvrzí. V roce 1436 mu král Zikmund udělil 63 zápisů na majetek na Benešovsku, Pelhřimovsku, Havlíčkobrodsku a Kutnohorsku.¹³⁷ Výší zástavní sumy se Trčkům přiblížil Jakoubek z Vřesovic, jehož předkové před husitstvím vlastnili jednu ves na Moravě. Zikmund mu zastavil majetek v severozápadních Čechách v hodnotě 5200 kop grošů českých. Stejně tak zapsal hrad a město Litomyšl, hrad Lanšperk a město Lanškroun Kostkům z Postupic, kteří byli před rokem 1419 majiteli jedné vsi s tvrzí u Benešova.¹³⁸ Smiřickým před husitstvím patřila tvrz Smiřice u Hradce Králové, z podobných poměrů vyšel i Jan Čabelický ze Soutic.¹³⁹ Jan Čabelický byl hlavním finančníkem poděbradské strany.¹⁴⁰ V roce 1444 po Hyncovi Ptáčkovi z Pirkštejna převzal úřad kutnohorského mincmistra, ve kterém jej na korunovačním sněmu král Ladislav potvrdil. Tito profesionální válečníci byli významnou oporou poděbradské strany, což dokazuje složení vojska, s kterým Jiří v roce 1448 obsadil hlavní město.¹⁴¹

---

¹³⁵ O původu nové aristokracie PETRÁŇ, J., *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*, str. 43-50.

¹³⁶ ROTTEROVÁ, B., *Revize feudálního majetku v Čechách v polovině 15. století*, str. 262.

¹³⁷ ROTTEROVÁ, B., *Revize feudálního majetku v Čechách v polovině 15. století*, str. 262.

¹³⁸ KAVKA, F., *Poslední Lucemburk na českém trůně*, str. 214.

¹³⁹ PETRÁŇ, J., *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*, str. 43.

¹⁴⁰ ŠMAHEL, F., *Husitská revoluce. Epilog bouřlivého věku*, str. 84.

¹⁴¹ PETRÁŇ, J., *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*, str. 60.

III.2.3. Revizní komise, královský prokurátor a zemský soud

Protože v majetkoprávní oblasti panoval značný chaos, neboť v roce 1419 byla na dlouhá léta přerušena činnost zemského soudu, slibovala si nová aristokracie vladyckého původu od spojení s poděbradským pánem především legalizaci v husitských válkách nabytého majetku.¹⁴² Odměny se dočkala v podobě revize pozemkového majetku, jež byla proklamována na zemském sněmu ihned po korunovaci Ladislava. Pověřena byla pětičlenná komise, jejímž úkolem bylo od 23. listopadu 1453 během dvanácti týdnů přezkoumat platnost držby zboží, které před vypuknutím husitské revoluce patřilo králi a církvi.¹⁴³ V komisi usedli, vedle již zmíněných Jana Čabelického ze Soutic a Václava z Valečova, ještě Jaroslav Plichta ze Žerotína, Jan z Kolovrat a z Bezdržic a Jan starší z Rabštejna. Posledně jmenovaný byl zároveň jmenován královským prokurátorem. Tento úřad zůstal zachován i v budoucnu. Do jeho kompetence spadalo hájení královských zájmů v majetkových procesech.¹⁴⁴

Výsledkem pozemkové revize byly revindikační seznamy čítající 684 zápisů, které zachycují rozsáhlé majetkové změny, ke kterým došlo ve 20. a 30. letech 15. století.¹⁴⁵ Podle těchto soupisů skončilo 981 lokalit v rukou 215 šlechtických rodin, 6 měst, 43 měšťanů a 21 osob nejistého původu, z čehož komise uznala plných 843, tedy 85% za právoplatné držby.¹⁴⁶ Zbytek měl být navrácen králi Ladislavovi, který měl o osudu těchto statků rozhodnout až v době dospělosti.¹⁴⁷

Ovšem revizní komise vyřídila jen část nahromaděné agendy. Velké množství sporných případů zůstávalo stále otevřené.¹⁴⁸ Odtud pramení snaha

---

¹⁴² ŠMAHEL, F., *Husitská revoluce. Epilog bouřlivého věku*, str. 86.

¹⁴³ URBÁNEK, R., *Věk Poděbradský 2*, str. 782.

¹⁴⁴ JANÁK, J., HLEDÍKOVÁ, Z., *Dějiny státní správy v českých zemích do roku 1945*, str. 121.

¹⁴⁵ ROTTEROVÁ, B., *Revize feudálního majetku v Čechách v polovině 15. století*, str. 261.

¹⁴⁶ PETRÁŇ, J., *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*, str. 33; ŠMAHEL, F., *Obrysy českého stavovství od konce 14. do počátku 16. století*, str. 180.

¹⁴⁷ Jejich soupis v *Archiv český IV*, str. 369-379; URBÁNEK, R., *Věk Poděbradský 2*, str. 801.

¹⁴⁸ ŠMAHEL, F., *Husitská revoluce. Epilog bouřlivého věku*, str. 86.

nižší šlechty proniknout do zatím výhradně panské sféry vynášení rozsudků na zemském soudě.¹⁴⁹ Spor se rozhořel již v roce 1437, kdy byla jeho činnost na krátký čas obnovena. Podle rozhodnutí krále Zikmunda mělo do soudních lavic usednout vedle dvanácti pánů také osm vladyků, kterým ale nebylo dáno právo účasti na panském potazu a ve vynášení nálezů.¹⁵⁰ Tento klíč byl rovněž uplatněn při otevření zemského soudu na první suché dny v roce 1454. Tucet přísedících z řad pánů delegoval král. Osm vladyků bylo výslovně jmenováno zemským gubernátorem.¹⁵¹ O dva roky později došlo k dalšímu sporu o vynášení nálezu. Jeho vyřešení bylo odloženo o čtyři roky s tím, že vynášení rozsudku bylo prozatímně svěřeno Jiřímu z Poděbrad.¹⁵² Předčasná smrt krále Ladislava v roce 1457 posunula soupeření mezi pány a vladyky o zemský soud do polohy volebních požadavků.¹⁵³

III.2.4. Jiří z Poděbrad a Rožmberkové

O tom, že Rožmberkové i přes velkou zadluženost patřili v 15. století k předním aristokratům v zemi, není pochyb. Ustanovení svatojiřského sněmu bylo pro tento jihočeský rod těžko stravitelným soustem. Od roku 1449 stál Oldřich z Rožmberka s nejstarším synem Jindřichem v čele strakonické jednoty ustanovené jako reakce na obsazení Prahy poděbradskou jednotou. Obě strany neváhaly na jaře v roce 1450 tasit meče. 27. května 1450 Jiří píše Oldřichovi: „*Přivodímť ku paměti, kteraks mi se byl pode ctí a věrú zavázal, i výše, proti mým nepřátelům pomáhati, a jestližeby toho neučinil, podvolils se, abychom tě měli za zrádci a za zkurvysyna...*“¹⁵⁴ I když bylo po několika měsících bojů uzavřeno na hradě Vildštejně příměří, stal se Oldřich z Rožmberka nesmiřitelným odpůrcem zemského správce. Příznačná je

¹⁴⁹ Viz MARKOV, J., *Spor pánů a rytířů o sedání v lavicích*, Sborník prací z dějin práva československého I., Praha 1930, str. 99-104.

¹⁵⁰ MARKOV, J., *Spor pánů a rytířů o sedání v lavicích*, str. 101.

¹⁵¹ *Archiv český III*, str. 311.

¹⁵² *Archiv český VII*, str. 212-213.

¹⁵³ ŠMAHEL, F., *Husitská revoluce. Epilog bouřlivého věku*, str. 86.

¹⁵⁴ *Archiv český V*, str. 268.

rožmberská nepřítomnost na sněmu, který oficiálně vynesl poděbradského pána na přední místo v zemi.

Avšak porážka z podzimu 1452 pro Oldřicha znamenala začátek konce jeho politických ambicí. Na jeho místo již nastupovali Oldřichovi synové, kteří zemského správce viděli v poněkud jiném světle. Názorové neshody panující mezi Rožmberky dokazuje svědectví Oldřichova služebníka z pozdějších let, podle kterého se Jan z Rožmberka stal přítelem Jiřího proti vůli svého otce.¹⁵⁵ Nejspíše na svatohavelském sněmu v říjnu 1452 byl Jindřich, jemuž Oldřich v roce 1451 předal vladařství jihočeského dominia, přizván k účasti ve správčí radě, i když poprvé prameny zmiňují dvanáct členů rady až v březnu následujícího roku.¹⁵⁶ Usednutím zástupce Českého Krumlova do rady v čele s Jiříkem z Poděbrad začíná období spolupráce Oldřichových synů se zemským správcem. Význam spojenectví Jindřicha z Rožmberka a Jiřího z Poděbrad dokládá žádost Jana z Kunštátu o přimluvu u krále směřovaná k rožmberskému vladaři: „...a Tvoji Milosti prosím, rač muoj přimluvce býti před Královskou Milostí, před pánem mým najmilostivějším: a neb když ty budeš ráčiti a pan hofmistr, buduť mieti dosti, žeť mi Královská Milost dosti dá, když vy rozkážete.“¹⁵⁷

Hned v prvních týdnech po korunovaci zastavuje král Ladislav Rožmberkům doživotně skrze osobu pana Jindřicha České Budějovice, významné královské město, které již od dob Přemysla Otakara II. bylo pro pány s červenou růží v erbu držav trnem v oku.¹⁵⁸ Se zástavou se hrdé město na Vltavě nesmířilo a spory z toho vyplývající přežily pana Jindřicha i krále Ladislava.¹⁵⁹ Jeho nástupce na českém trůně Jiří z Poděbrad v říjnu 1460 píše do Českých Budějovic: „a tuť vás bohdá konečně s týmž Janem z Rožmberka

¹⁵⁵ Archiv český VII, str. 234.

¹⁵⁶ URBÁNEK, R., *Věk Poděbradský 2*, str. 675.

¹⁵⁷ Archiv český VII, str. 212

¹⁵⁸ URBÁNEK, R., *Věk Poděbradský 2*, str. 771.

¹⁵⁹ PLETZER, K., *Odpor Českých Budějovic proti Rožmberkům v letech 1453-1457*, Jihočeský sborník historický 40, 1971, str. 190-204.

*a ty silnice chcem sjednati a miesto mezi vámi učiniti“.*¹⁶⁰ Rožmberský rod tížily v 50. letech 15. století nemalé dluhy, které pro jihočeské velmože představovaly značné břemeno.¹⁶¹ V roce 1454 převzal poděbradský pán od císaře Fridricha III. směnku na jejich dluh v obrovské výši 10666 kop českých grošů a stal se tak největším věřitelem pánů z Českého Krumlova. Narozdíl od ostatních věřitelů, kteří potíže rožmberského rodu využívali ve svůj prospěch¹⁶², neváhal Jiří z Poděbrad, z pozice zemského správce, i sám za sebe, s pomocí. Například v roce 1454 se Jiří dohodl s Jindřichem na polovičním snížení berně¹⁶³ a rovněž na konci března 1456 je potvrzeno falzum vydávající se za privilegium z roku 1329, které Rožmberky osvobodzovalo od placení královské berně v plné výši.¹⁶⁴ 17. března 1456 píše českokrumlovský purkrabí Jan Rús z Čemin svému pánovi: „*Věděti Vaší Milosti dávám, žeť jsem v tento pátek minulý z Prahy přijel, a vašich věcí, děkuje bohu, tam pěkně pojednal...a ihned pan Jiřík Vaší Milost zastúpil ve čtrnácti set, Smilkovi v sedmi stech kopách a Danielovi v sedmi stech kopách, a ještě Vaší Milosti pan Jiřík má dodati dvě stě kop. I račíž Vaše milost věděti, že tě to velmi pilný dluh zaplacen“.*¹⁶⁵ Velmi pravděpodobně se jeví domněnka, že Jiří z Poděbrad Rožmberkům dluhy odpustil výměnou za významný hlas při královské volbě v roce 1458.¹⁶⁶ Dále se snažil Jiří z Poděbrad získat Rožmberky udělováním úřadů.¹⁶⁷ Jindřich se v roce 1454 stal slezským hejtmanem a zároveň fojtem v Šestiměstí a o dva roky později byl jeho bratr Jošt vysvěcen na vratislavského biskupa.

---

¹⁶⁰ *Archiv český V*, str. 283.

¹⁶¹ Viz PELIKÁN, J., Rožmberské dluhopisy z let 1457-1481, Praha 1953; MÍKA, A., Osud slavného domu. Rozkvět a pád rožmberského dominia, České Budějovice 1970.

¹⁶² KUBÍKOVÁ, A., *Oldřich II. z Rožmberka*, str. 139.

¹⁶³ URBÁNEK, R., *Věk Poděbradský 2*, str. 771

¹⁶⁴ KUBÍKOVÁ, A., *Oldřich II. z Rožmberka*, str. 134.

¹⁶⁵ *Archiv český XIV*, str. 65.

¹⁶⁶ KUBÍKOVÁ, A., *Oldřich II. z Rožmberka*, str. 143.

¹⁶⁷ URBÁNEK, R., *Věk Poděbradský 2*, str. 859.

III.3. Shrnutí

Za kralování Ladislava Pohrobka měl Jiří z Poděbrad v Českém království výjimečné postavení. Jeho politika jako zemského správce byla pochuti především vyšší šlechtě.¹⁶⁸ S jejími významnými příslušníky, jako například se Zdeňkem ze Šternberka či s Rožmberky, se poděbradský pán snažil udržovat dobré vztahy podobné symbióze. Ale ani nižší šlechta nezůstala zkrátka. Vladykové sice neměli k nejdůležitějším zemským úřadům přístup, avšak vliv na politické dění uplatňovali prostřednictvím jiných institucí, jak ukázal případ královského prokurátora či složení správčí rady nebo revizní komise. Prosadit se rovněž snažila při řízení zemském soudu, čemuž se panstvo usilovně bránilo. Již bylo řečeno, že v roce 1456 na zemském soudu propukl mezi panstvem a vladyckým stavem spor, který byl do roku 1460 zmražen. S volbou Jiřího z Poděbrad králem spojovaly naděje na vyřešení sporu ve svůj prospěch obě šlechtické skupiny, ovšem Jiřímu jako králi bylo jasné, že dříve či později bude muset kousnout do kyselého jablka a přiklonit se k té či oné straně.¹⁶⁹

---

¹⁶⁸ BOUBÍN, J., *Česká "národní" monarchie*, str. 98-114.

¹⁶⁹ ŠMAHEL, F., *Husitská revoluce. Epilog bouřlivého věku*, str. 86.

IV. Jiří z Poděbrad českým králem

IV.1. Král Jiří a šlechta

7. dubna 1459 dorazil král Jiří v doprovodu předních českých pánů s pompézní družinou čítající 900 jezdců a 100 vozů do Chebu na setkání s říšskými knížaty.¹⁷⁰ Již v březnu Jiří vyzval k účasti na sněmu Jana z Rožmberka, který se měl na složení jezdeckva podílet 40 až 50 koňmi.¹⁷¹ Právě z Chebu posílá 16. dubna Jan svému krumlovskému purkrabímu list krále Jiřího, jenž rožmberské dominium osvobozuje od královské berně, s jejímž výběrem královští berníci ještě v únoru téhož roku počítali.¹⁷² Jan z Rožmberka se tak za účast na chebském sněmu, která dodala královskému majestátu Jiřího z Poděbrad patřičného lesku, dočkal odměny, kterou zadlužený rod jistě uvítal.

Přední čeští páni se v počátečních letech ve službách českého krále jako diplomaté angažovali poměrně často. Aktivní jsou především držitelé nejvyšších zemských úřadů Zdeněk ze Šternberka, Zbyněk Zajíc z Házmurka, Jindřich ze Stráže, Jindřich z Michalovic a Jan z Rožmberka a Vilém z Rýzberka a na Rábí.¹⁷³ Zahraničněpolitickou uvědomělost českého panstva postavil František Šmahel do protikladu s běžnými úvahami o sobeckém panstvu hledící jen na své zájmy.¹⁷⁴ Podle jedné agitace před královskou volbou v roce 1458 dokonce „*mají takového pána a krále hledati, ješto by jim zámkuov k České zemi příslušejících, koruně, kteříž jsou od Němcov odtrzeni, pomohl dobytí a k koruně zase přihromážditi.*“¹⁷⁵

Ovšem na domácím poli si vyšší šlechta od spojení s králem Jiřím z Poděbrad, které bylo formálně založeno na přijetí jejích požadavků před

---

¹⁷⁰ URBÁNEK, R., *Věk Poděbradský 3*, str. 502.

¹⁷¹ *Archiv český V*, str. 275-276.

¹⁷² *Archiv český VII*, str. 226-227.

¹⁷³ *Urkundliche Beiträge zur Geschichte Böhmens*, str. 166, 178, 188, 190, 192 ad.

¹⁷⁴ ŠMAHEL, F., *Husitská revoluce. Epilog bouřlivého věku*, str. 80.

¹⁷⁵ URBÁNEK, R., *O volbě Jiřího z Poděbrad za krále českého 2. března 1458*, str. 41.

královskou korunovací 7. května 1458¹⁷⁶, slibovala především upevnění svých předrevolučních výsad: „...*my týmž během a úmyslem za pána a krále sobě vyzdvihli a zvolili a natos nám slíbil i přísáhl nás při našich rádích, práviech, obyčejích a starodávných svobodách držeti a zachovati...*“¹⁷⁷ Starodávne svobody znamenaly především co největší podíl vyšší šlechty na správě státu a autonomii na svých panstvích.

Přestože první náznak nespokojenosti části panstva s vnitřní politikou nového krále probleskl již na konci roku 1458¹⁷⁸, lze označit vztah Jiřího z Poděbrad s vyšší šlechtou v prvních letech panování za dobrý. Jan z Rabštejna ho shrnul slovy, která v Dialogu v polemice Viléma z Rýzemberka a na Rábí se Zdeňkem ze Šternberka vložil do úst prvně jmenovanému: „*Když Jiří rukou mocnou chopil se královského žezla, nebýval-li ty ve všech jeho radách? Jistil-li on něco, ty potakal si; zapíral-li, zapíral si; on řekl, že bílo, ty dodal si, že jako sníh; on že černo, a tobě zdálo se jako havran.*“¹⁷⁹

Ovšem od roku 1460 se v okolí krále Jiřího začínají uplatňovat stále větší měrou utrakvističtí rádci z řad nižší šlechty (viz níže), vytvářející jádro královny osobní rady.¹⁸⁰ Například 8. května 1460 mezi svědky svatební smlouvy Jiřího dcery Ludmily se synem vévody Ludvíka Jiřím nacházíme vedle sedmi zástupců panského stavu Jana z Rožmberka, Jindřicha ze Stráže, Zbyňka Zajíce z Házmburka, Jindřicha z Michalovic, Viléma z Rýzemberka a na Rábí, Karla z Vlašimi a Jana Zajímače z Kunštátu a z Jevišovic také šest rytířů, bratry Prokopa a Jana z Rabštejna, Zdeňka Kostku z Postupic, Buriana Trčku z Lípy, Jana Caltu z Kamenné Hory a Petra Kdulince z Ostroměře.¹⁸¹

O stále zřetelnější aktivitě rytířského stavu od počátku 60. let také svědčí výsledek sporu o zemský soud mezi vyšší a nižší šlechtou. Vyřešen byl

---

¹⁷⁶ JUROK, J., *Zápas o zemský soud - jedna z příčin vzniku Zelenohorské jednoty roku 1465*, str. 184.

¹⁷⁷ JUROK, J., *Edice nových pramenů z neznámého právního rukopisu doby poděbradské*, str. 95.

¹⁷⁸ URBÁNEK, R., *Věk Poděbradský 3*, str. 477.

¹⁷⁹ *Jana z Rabštejna Dialogus*, str. 29.

¹⁸⁰ JANÁK, J., HLEDÍKOVÁ, Z., *Dějiny státní správy v českých zemích do roku 1945*, str. 110.; JUROK, J., *Zápas o zemský soud - jedna z příčin vzniku Zelenohorské jednoty roku 1465*, str. 184.

¹⁸¹ *Urkundliche Beiträge zur Geschichte Böhmens*, str. 225.

v roce 1460 kompromisem, který se shodoval spíše s představou nižší šlechty, neboť do lavic 14. března zasedlo podobně jako v roce 1437 a 1454 tucet pánů a osm rytířů.¹⁸² Jelikož zemský zákoník ještě nebyl kodifikován a právo se stále „nalézalo“, výsledek znamenal pro rytířstvo nemalý úspěch, přestože vynášení rozsudku bylo svěřeno výhradně pánům. Panstvo žádalo úplné odstranění rytířstva z jednání zemského soudu, jak vyplývá z listu sepsaného někdy mezi léty 1458 až 1460, jehož leitmotivem jsou argumenty podporující toto stanovisko. Dokument je významným dokladem orientace panstva na krále Jiřího na počátku jeho vlády.¹⁸³

Postoj panstva k nižší šlechtě v případě zemského soudu se zákonitě střetával s představou rytířstva, které v roce 1465 ústy předního rytíře Buriana Trčky z Lípy kladlo důraz především na vzájemnou šlechtickou spolupráci: *„Z toho by mohlo vzato býti, jako by na těch páních toliko záleželo myšlení a pečovanie o zemské dobré, ano ta věc prvotně příležití Vašie Královské Milosti jako pánu našemu a hlavě našie a potom jim i nám všem spolu. A netoliko bychom povinni byli o to mysliti a pečovati, ale povinni jsme skutečně k tomu se přičiňovati, a jakož do Vašie Královské Milosti to skutečně shledáváme napřed.“*¹⁸⁴

Na jednání českého zemského sněmu v květnu 1461 vypukl mezi králem a vyšší šlechtou první vážnější spor, který byl již předzvěstí vzniku zelenohorské jednoty.¹⁸⁵ Příčinou byl nesouhlas dvaceti katolických pánů s restitucí církevního majetku, jež měla zřejmě zmírnit důsledky potvrzení kompaktát. Patnáct pánů z šestnácti, kteří svou pečeť přivěsili k zápisu zelenohorské jednoty, nacházíme v opozici vůči českému králi již v květnu

---

¹⁸² Reliquiae tabularum terrae, str. 296; JUROK, J., Zápas o zemský soud - jedna z příčin vzniku Zelenohorské jednoty roku 1465, str. 184.

¹⁸³ JUROK, J., Edice nových pramenů z neznámého právního rukopisu doby poděbradské, Právněhistorické studie 28, 1987, str. 90-95.

¹⁸⁴ BOUBÍN, J., Česká "národní" monarchie, str. 122.

¹⁸⁵ URBÁNEK, R., Věk Poděbradský 4, str. 469.

1461. Přibližně stejně velká skupina pánů, přesně dvacet čtyři, se postavila na královu stranu.

Další náznak zhoršujícího se vztahu krále Jiřího s pomalu se formujícím zárodkem pozdější zelenohorské jednoty probleskuje v pramenech 7. října 1463 díky sporu Jana z Rožmberka a jeho již výše zmiňovaného úředníka Jana Rúsa z Čemin. Rožmberský úředník se v Poděbradech dovolával královské přízně s tím, že „*Králova Milost jest milostivý pán páně z Rožmberga a pomáhá jemu velmi, ješto žádný král žádnému pánu z Rožmberga tak nepomahal; neb dal jemu pánu šestnacet tisíc zlatých, a dvě berni, a minci jemu dopustil, kteréžto má veliký užitek; ale nicť platno nenie, nenieť upřiemně s Jeho Milostí.*“¹⁸⁶ Úředník na Poděbradech Rúsova slova potvrdil: „*Taks ty ke mně mluvil, a viec, nebs i jiných pánuov dotekl a pravě, že sobě zámky opravují a nejsú upřiemně s Královskou Milostí.*“¹⁸⁷

31. března 1462 papež Pius II. slavnostně prohlásil kompaktáta za zrušená. Důsledky na sebe nenechaly dlouho čekat. Na srpnovém zemském sněmu Jiří papežův krok rezolutně odmítl.¹⁸⁸ Podpory se králi dostalo ze strany, kterou zastupoval Zdeněk Kostka z Postupic, naopak mluvčí katolické šlechty Zdeněk ze Šternberka vyhlásil věrnost Římu. Zrušení základního zemského zákona tak ve stále se zhoršujícím vztahu mezi částí panstva a Jiřím z Poděbrad působilo jako katalyzátor, který urychlil vznik zelenohorské jednoty o tři roky později.

IV.2. Král Jiří a města

Starý letopisec jako jeden z důvodů vzniku zelenohorské jednoty uvedl, že král Jiří „*také pánuov že by do rady nepojímal, ale měšťany*“.¹⁸⁹ Pravdou je, že královská města byla po celou dobu panování Jiřího z Poděbrad

¹⁸⁶ *Archiv český XIV*, str. 131.

¹⁸⁷ *Archiv český XIV*, str. 131.

¹⁸⁸ URBÁNEK, R., *Věk Poděbradský 4*, str. 562.

¹⁸⁹ *Starí letopisové čeští od roku 1378 do 1527*, str. 162.

významnou politickou, vojenskou a hospodářskou oporou krále.¹⁹⁰ Urození současníci jej díky tomu dokonce zvali *městským králem*.¹⁹¹

Tato skutečnost se projevila z územního hlediska v králově diferencovaném přístupu k jednotlivým královským městům.¹⁹² Pozorný byl Jiří především k městům ve středních (díky strategické poloze v centru království), severních a západních Čechách (kde měl král slabou mocenskou pozici), méně již k městům ležícím ve východočeské a jihočeské oblasti. Ve východních Čechách se Jiří spoléhal na poděbradskou doménu a v jižních Čechách se snažil svůj vliv uplatňovat prostřednictvím dobrých vztahů s rožmberským rodem.

IV.3. Král Jiří a duchovenstvo

*„A jakož viete, že dvój jest lid v Čechách, a král náš jest pán obého lida, musí oboje snášeti. Nebo přídržel-li by se jedné strany a jí nakládal, strach jest, by mu se druhá nezprotivila.“*¹⁹³ Soužití dvou konfesí na jednom místě bylo v Evropě 15. století naprosto ojedinělým jevem, přičemž král musel komunikovat zároveň s utrakvisty i katolíky.¹⁹⁴ Jiří z Poděbrad je tak po právu nazýván jako král dvojího lidu.

V této souvislosti je zajímavý podstatný rozdíl mezi královskou radou Jiřího z Poděbrad a například poradním sborem jeho současníka bavorského vévody Albrechta, který se významnou měrou o církevní hodnostáře opíral.¹⁹⁵ Podobnou paralelu v radě Jiřího z Poděbrad nenacházíme. Přestože byl husitský arcibiskup Jan Rokycana blízkým spolupracovníkem českého krále, při oficiálních státních příležitostech se s ním nesetkáváme (Jan Rokycana nebyl nikdy římskou kurií uznán). Zajímavá jsou v této souvislosti slova ze

---

¹⁹⁰ HOFFMANN, F., *České město ve středověku*, str. 74.

¹⁹¹ MACEK, J., *Jiří z Poděbrad*, str. 142.

¹⁹² RAK, P., *Česká venkovská královská města v politice Jiřího z Poděbrad*, str. 11.

¹⁹³ *Výbor z české literatury husitské doby II.*, str. 245.

¹⁹⁴ MAŘÍK, A., *K postavení katolické církve v Čechách v době poděbradské. Činnost katolických administrátorů za Jiřího z Poděbrad*, str. 112 ad.

¹⁹⁵ MACEK, J., *Jagellonský věk v českých zemích*, str. 243-244.

Starých letopisů českých, vyjadřující z utrakvistického pohledu nedostatečnou komunikaci Jiřího z Poděbrad s husitskými vůdci poté, kdy se stal českým králem: „*Dokudž král Jiří poslúchal rady věrných kněžů, mistra Rokycany, kněze Martina Lupáče, dotud mu šlo vzhuoru, z pána učiněn gubernátem a z gubernáta králem; ale jakž jedině řekl Rokycanovi: „Mistře, dosti s' mistroval, nechť my již také mistrujem!“- ihned mu se nedařilo. Co mu radil Rokycana, Lupáč, aby svých dcer nedával protivníkuom kalicha! Pro to dal jednu Matyášovi, králi uherskému - ta svedena; druhú kniežeti míšeňskému - ta také svedena; synu svému Jindřichovi vzal za manželku dceru Bramburského - ta ho svedla; Hynkovi dceru Míšeňského - ten také sveden!*“¹⁹⁶ Nad nepřítomností církevních hodnostářů v králově okolí se v roce 1471 pozastavovali také zahraniční diplomaté.¹⁹⁷ Pavel Žídek Jiřího z Poděbrad přesvědčuje o tom, že „...*potřeba jest v své radě míti lid stavu duchovního, totiž to od papeže vždy kardinála a arcibiskupa domácího, biskupa Olomouckého, Litomyšlského, Řezenského, Bamberského, neb ti věčně poddáni jsou arcibiskupu českému i se vším lidem a mají patřiti ke králi českému. Item doktory nejstarší v právech světských i duchovních učení pražského míti ve své radě, aneb nejméně jednoho nejstaršího doktora, a knížata Bramburská, Bavorská, Slezská a jiné hrabě i pány korúhevné, panoše znamenitější, ale lehčích nic, aby tvé Jasnosti nelehčili.*“¹⁹⁸

Z doby poděbradské je zatím známo konání dvou větších církevních synod, což ve srovnání s jinými epochami značí poměrně klidný synodální život. První církevní shromáždění obou konfesí se konalo při nástupu Ladislava Pohrobka na český trůn a druhé v roce 1462 jako reakce na zrušení kompaktát papežem Piem II. Zde se nabízí otázka, z jakého důvodu nebyla v Českém království v oblasti církevního života vyvíjena intenzivnější

---

¹⁹⁶ *Staré letopisy české z rukopisu křižovnického*, str. 228.

¹⁹⁷ MACEK, J., *Jagellonský věk v českých zemích*, str. 243-244.

¹⁹⁸ *Pavel Žídek - Spravovna*, str. 12.

činnost? Báł se snad Jiří z Poděbrad otevřených církevních disputací?¹⁹⁹ O napjatých vztazích mezi oběma konfesemi v hlavním městě svědčí například uvedení Jana z Rabštejna do funkce vyšehradského probošta v listopadu roku 1457. Tehdy vzbudil král Ladislav mezi utrakvisty odpor svým okázalým katolickým vystupováním.²⁰⁰ Situaci v Českém království ilustrují slova Zdeňka Kostky z Postupic z roku 1462: „*Ale toto by mohlo býti dobře: budú-li dále potvrzena kompaktáta, bude odjata nenávisť mezi stranami, a jedna strana druhé nebude haněti ani popúzeti, a to bude ku pokoji tohoto královstvie velmi užitečno.*“²⁰¹

---

¹⁹⁹ ZILYNSKÁ, B., specializační přednáška Synodální život ve středověku, FF UK 10. května 2005.

²⁰⁰ URBÁNEK, R., *Věk Poděbradský* 3, str. 203.

²⁰¹ *Archiv český VIII*, str. 347.

V. Královská rada

V.1. Královská rada ve víru politického boje

V dubnu 1465 adresoval Jošt z Rožmberka české královně Johaně tyto slova: „*Nechť tomu, co chtějí, dějí ti, kto říekají: Ať páni svým houfem bez rytieřstva a rytieřstvo bez pánuov se okáží, tu bude shledáno, kto viec mohú zemi poslužiti, páni-li čili rytieřstvo! Já to pravím, že to dobře vieme, že viec zeman než pánuov, a viec měšťan než panoší a náviec sedlákuov. A protož, ktož chce nové rady dělati, nechť sobě dá nový svět stvořiti.*“²⁰² List vratislavského biskupa kritizující poměry v Jiřího královské radě s předstihem několika měsíců ukazoval směr nespokojenosti šestnácti katolických pánů. Ti se v podzimních dnech 1465 sjeli na Zelenou horu, hrad nedaleko Nepomuku patřící Zdeňkovi ze Šternberka, aby 28. listopadu přivěsili své pečeti ke slavnostnímu zápisu, kterým se spojili proti českému králi. Historiografie spolek pojmenovala podle místa ustanovení zelenohorskou jednotou.

Souvislost mezi královskou radou Jiřího z Poděbrad a jednotou již byla naznačena v úvodu diplomové práce. Na svatováclavském sněmu Jan Zajíc z Házmburka obvinil Jiřího, že v královské radě dává před pány přednost nepravým osobám a „*jestli že se proti tomu kdo přimluví, od Vaší Milosti nechť má, a od některých okřičen bývá. Pakliby podlé dávného obyčeje páni se chtěli rozmysliti a potaz vzíti, k tomu nebývají dopuštěni. A ti zvláště, kdož Vaší Milosti radí, to vždy tak vedú, aby po jich vůli bylo, a říkají: nechcete-li, ale musíte. Ježto sú to předci jich předkům našim říkati nesměli, za dřevních králů a předků Vaší Milosti.*“²⁰³

Jiří z Poděbrad na předešlá slova reagoval ještě tentýž den. Z odpovědi je patrné, že jeho pohled na danou věc se liší, ve srovnání s výše citovanou ironií vratislavského biskupa až diametrálně: „*Neb to všichni víte, kterak jsou*

---

²⁰² *Výbor z české literatury husitské doby II.*, str. 173.

²⁰³ *Archiv český IV*, str. 103.

*páni, rytíři, zemané i města voleni i vybráni do naší rady; a což se obecných zemských věcí týče, že jsme vždy rady jejich jich v tom všech požívali a ještě s boží pomocí požívali míníme ... aby se spolu všichni věrně a pravě radili i pomáhali, poněvadž se všech týče, jakož se jest i prvé za našich předků přiházelo.*²⁰⁴

Pozadu nezůstala ani nižší šlechta, která svůj postoj ke sporu pánů s králem zveřejnila na témže sněmu o den později (26. září 1465) prostřednictvím Buriana Trčky z Lípy.²⁰⁵ Jedná se o v pořadí teprve třetí dochovaný politický program české nižší šlechty vůbec.²⁰⁶ Rytířský stav s prohlášením pana Zajíce nesouhlasil, neboť „*prvé v tom by mohlo od někoho vzato býti, že by Vaše Královská Milost s nimi nejprvé měl se uraditi a což by oni při Vašie Milosti v radě zavřeli, abyste tak učinili. Nám se zdá, že se nám tu krátí, neb vedlé starodávniho práva a obyčeje, což se obecných věcí dotýče, předci Vašie Královské Milosti s pány i s zemany společně jsou radu brali, jakož vedlé toho Vaše Královská Milost pány i zemany v radu svú jste vzali a od Vašie Královské Milosti dosavad vždycky tak zachováni jsme a úplně doufáme Vašie Královské Milosti, že zachováni budem.*“ Podobně krále tentýž den podpořil za městský stav Samuel z Hrádku.²⁰⁷

Na prohlášení nižší šlechty reaguje zelenohorská jednota o dva měsíce později dokumentem, z kterého zřetelně promlouvá snaha dosáhnout společného postupu proti králi. Královské rady se dotýkají následující slova: „*Král, jeho milost, rozhorliv se na nás, že jeho milost pravdú napomínáme pro svobody zemské, i rozličně o nás nemilostivě a (horlivě rozmlývá i na naši cti nás dotýče bohdá bez viny, jakož v druhém listu vám píšem. Také některá ta) rada jeho milosti, na kterýchž nyní jeho královská milost zpolíhá, nepěkné domněnky o nás činíce, jeho milosti na nás ponúkajíce, a nenie div, neb by*

²⁰⁴ Archiv český IV, str. 105.

²⁰⁵ Celé prohlášení rytířského stavu je otištěno v BOUBÍN, J., Česká "národní" monarchie, str. 121-127.

²⁰⁶ BOUBÍN, J., Nižší šlechta a vznik Zelenohorské jednoty, str. 354.

²⁰⁷ Archiv český IV, str. 110.

rádi vstúpili na naše miesta, a pretože se nerozpomínajú na jeho milosti česť a na obecné dobré, neb zkázu a záhubu země. ²⁰⁸

Jak dosvědčují v tomto oddíle uvedené citace, v roce 1465 vyplula nespokojenost s královskou radou Jiřího z Poděbrad plně na povrch a v politických manifestech z roku 1465 souvisejících se vznikem zelenohorské jednoty se vinula jako červená nit. Rýsuje se zde dávná představa o oprávněnosti boje proti špatným rádcům krále.

V.2. Královská rada, kancelářské poznámky a relátoři

Při vyřizování nejrůznějších záležitostí před králem byly ustáleny určité diplomatické postupy, i když nebyly přesně definovány.²⁰⁹ Vlastnímu jednání předcházela intervence žadatele buď u krále, členů rady, kanceláře nebo u dvorských úředníků.²¹⁰ Teprve na jejich přímluvu byla otevřená cesta ke králi. Po přednesení žádosti následovalo uzavřené jednání královské rady, po jehož skončení byl žadateli sdělen výsledek. Byl-li jeho součástí také příkaz ke zlistnění určité skutečnosti, král buď předal své kanceláři rozkaz ke zhotovení písemnosti osobně nebo vyslal některého ze svých radů, nejčastěji toho, na jehož přímluvu bylo žadateli dovoleno před krále předstoupit. Osobu s takovýmto pověřením nazýváme relátorem. Jeho úkolem bylo sledovat správnost obsahu v kanceláři vydané listiny. V listině krále Vladislava ze 14. března 1487 je výslovně určeno, že relátorem může být jmenován pán i vladyka, ovšem za předpokladu, že je členem královské rady.²¹¹

Způsob doručení rozkazu do kanceláře vyjadřuje kancelářský záznam na písemnosti, tzv. kancelářská poznámka. Poprvé se s ní na českých královských listinách setkáváme 26. července 1331, ovšem pravidelně se začala užívat až za Karla IV.²¹² Vzorem tu nespíše byl úřad desek zemských, *Mejn*

²⁰⁸ BOUBÍN, J., *Nižší šlechta a vznik Zelenohorské jednoty*, str. 354.

²⁰⁹ JANÁK, J., HLEDÍKOVÁ, Z., *Dějiny státní správy v českých zemích do roku 1945*, str. 74.

²¹⁰ MACEK, J., *O listinách a kanceláři Vladislava Jagellonského*, str. 101-102.

²¹¹ *Archiv Koruny české 6, katalog listin z let 1438-1526*, str. 132.

²¹² MACEK, J., *O listinách a kanceláři Vladislava Jagellonského*, str. 84.

kde se za účelem kontroly k vkladům do desek připojovalo *nuncius ad tabulas* s příslušným jménem.

Na bezmála 1400 listinách a listech pocházejících z královské kanceláře Jiřího z Poděbrad nacházíme několik typů kancelářských poznámek, které je možno rozdělit do tří skupin.²¹³ Na poznámky uvádějící osobu krále společně s královskou radou (*Ad mandatum domini regis in consilio, Commissio propria domini regis in consilio, Consilio domini regi*). Do druhé skupiny řadíme poznámky vyjadřující přímou účast Jiřího z Poděbrad (*Ad mandatum domini regis, Commissio propria domini regis, Dominus rex per se*). Tyto poznámky jsou nejčastější. Zaujímají téměř dvoutřetinový podíl, což svědčí o Jiřího mimořádné činorodosti. Do třetí skupiny patří poznámka uvádějící jméno relátora (*Ad relacionem N.N.*). Na listinách krále Jiřího se objevuje celkem dvacet relátorů. Jejich seznam je uveden ve třetí příloze.

Jen jednou se v kancelářských poznámkách objevuje Jan z Bezdruzic, Zbyněk Zajíc z Házmburka, Jindřich z Lipé, Burian Trčka z Lípy a na Lipnici a bratři Hynek mladší a Viktorin mladší z Poděbrad a Kunštátu. Velmi sporadicky, tj. dvakrát či po velmi krátkou dobu působí jako relátoři na Jiřího dvoře tyto mužové: Zdeněk ze Šternberka, Jošt z Rožmberka, Jindřich z Michalovic, Beneš z Vajtmile, Mikuláš z Landštejna a v listinách vydaných na Moravě Karel z Vlašimi a Protasius z Boskovic. Zbývajících sedm mužů, (Prokop z Rabštejna, Zdeněk Kostka z Postupic, Čeněk z Klinštejna, Samuel z Hrádku, Vilém z Rýzmburka a na Rábí, Jošt z Einsiedlu, Václav z Valečova) se tedy na předávání královského příkazu podíleli rozhodující měrou.

Prokop z Rabštejna stál od znovuzřízení královské kanceláře v roce 1453 v jejím čele.²¹⁴ Jeho setrvání v úřadu, který byl v polovině 15. století především královským úřadem, i po roce 1458 je nejen dokladem o kontinuitě

²¹³ VOPATOVÁ, V., *O listinách a kanceláři Jiřího z Poděbrad(1458-1471)*, Diplomová práce, Katedra PVH, FF UK, Praha 1978.

²¹⁴ VOJTÍŠEK, V., *Vývoj královské české kanceláře*, 252.

moci Jiřího z Poděbrad v 50. letech, ale i nejlepším vysvědčením o Prokopově odbornosti. V kancelářských poznámkách se Prokop z Rabštejna objevuje nejčastěji ze všech relátorů téměř nepřetržitě až do roku 1468. Ovšem v roce 1462 v souvislosti s nezdarem poselstva u římské kurie upadl u Jiřího v nemilost a na několik měsíců byl z kancléřského úřadu odvolán.²¹⁵ Kdo místo něj zastával kancléřský úřad je nejasné. Snad jeho bratr Jan z Rabštejna, vyšehradský probošt a nositel čestného titulu *supremus cancellarius regni Bohemie*, který byl ovšem jen obnovou tradičního titulu spojeného s vyšehradským proboštvím.²¹⁶

Se Zdeňkem Kostkou z Postupic jsme se již setkali ve správčí radě. Více prosazovat se začal až po volbě Jiřího z Poděbrad českým králem jako nejvyšší mincmistr. Od roku 1460 se jeho jméno ve funkci relátora objevovalo na listinách Jiřího z Poděbrad téměř kontinuálně. Rovněž byl častým účastníkem diplomatických misí českého krále. Například v roce 1462 jednal v Římě s Piem II. o kompaktátech. Papež spoléhal na jeho značný vliv, který na českého krále měl: „*A ty, pane Zdeňku, že si vzácen před králem a král tě miluje zvláště, napomeň jej, ať učiní naše přikázanie a lid přivede k jednotě viery a cierkve...*“²¹⁷ O dva roky později jel Zdeněk jako posel k francouzskému králi Ludvíkovi XI. Jeho kariéra vyvrcholila v roce 1467, kdy ve funkci nejvyššího purkrabího nahradil Zdeňka ze Šternberka, leč ne na dlouho. V říjnu 1468 zemřel na následky zranění utrpěného v bitvě proti vojskům uherského krále Matyáše Korvína.

Závratný vzestup Zdeňka Kostky z Postupic popuzoval vyšší šlechtu a vyvolával časté stížnosti na jeho příliš velký vliv. Tento postoj vyjadřuje Pavel Žídek, když si stěžuje: „*Neb sem sám na oko viděl pana Roznberského v radě pod pana Zdeňka Kostkú sediecieho daleko, a pan Kostka, an řidie,*

---

²¹⁵ URBÁNEK, R., *Věk Poděbradský 4*, str. 567.

²¹⁶ MACEK, J., *O listinách a kanceláři Vladislava Jagellonského*, str. 93-94.

²¹⁷ *Archiv český VIII*, str. 353.

*a páni vyšší amen říekají...*²¹⁸ Zdeněk Kostka z Postupic byl rovněž velmi aktivní na zemském soudu. Když král Jiří povýšil Zdeňka nejspíše někdy okolo roku 1462 do panského stavu,²¹⁹ byl Zdeněk jako příslušník vyšší šlechty oprávněn podílet se na vynášení panského potazu. Poprvé se tak stalo 8. března 1463.²²⁰ Během následujících dvou let se Zdeněk propracoval mezi neaktivnější přisedící zemského soudu, což bylo tradiční vyšší šlechtě v souvislosti s bojem o sedání v lavicích nepochybně trnem v oku.

Ve stejném roce jako Zdeněk Kostka se v královské radě začal uplatňovat Čeněk z Klinštejna, který jako relátor působil po celá šedesátá léta. Tento čelný představitel utrakvistické nižší šlechty byl ve spojení s Jiřím z Poděbrad již v letech padesátých, od roku 1451 zastával po deset let úřad purkrabího Pražského hradu. Jiří ho již jako král v roce 1458 jmenoval královským prokurátorem, kterým byl až do roku 1480. Tento úřad v rukou Čenka z Klinštejna způsoboval v řadách členů zelenohorské jednoty mnoho zlé krve. V roce 1479 si odpůrci poděbradského okruhu stěžují: „*Neb známo jest téměř všem pánuom a rytířstvu, kterak mnoho zlého přišlo skrze tohoto nynějšího prokuratora a skrze jeho výstřeh a ve dskách vyhledávání a odúmrtí vedení...*“²²¹

Samuel z Hrádku byl jako významný utrakvista purkmistrem na Novém Městě pražském.²²² Byl věrným stoupencem Jiřího z Poděbrad. Jako referenta ke královské kanceláři ho známe v letech 1461 až 1462 a 1467 až 1470. Za své věrné služby byl Samuel s predikátem z Hrádku a z Valečova povýšen do rytířského stavu. V roce 1468 se stává podkomořím.²²³ Jako zemský úředník se významně uplatňuje také v královské radě Vladislava Jagellonského.

---

²¹⁸ Pavel Židek - *Spravovna*, str. 12.

²¹⁹ URBÁNEK, R., *Věk Poděbradský 4*, str. 53.

²²⁰ *Reliquiae tabularum terrae*, str. 321.

²²¹ *Archiv český IV*, str. 448.

²²² URBÁNEK, R., *Věk Poděbradský 2*, str. 325.

²²³ URBÁNEK, R., *Věk Poděbradský 4*, str. 55.

Vilém z Rýzemberka a na Rábí je jediným aktivním relátorem v Jiřího službách, který byl příslušníkem starobylého panského rodu. S Vilémem se v kancelářských poznámkách setkáváme v roce 1460 a především v letech 1464-1471. Vilém mladší byl členem strakonické jednoty. Působil ve službách krále Ladislava jako diplomat, účastnil se mnohých poselstev. I přesto, že byl katolického vyznání, zůstal věrný Jiřímu z Poděbrad do konce jeho života, za což si po smrti nejvyššího komorníka Jindřicha z Michalovic v roce 1468 vysloužil jeho úřad.

Katolík Jošt z Einsiedlu pocházel ze staré slezské rodiny. V kancelářských poznámkách se s jeho jménem setkáváme v letech 1460 až 1463 a 1466 až 1468. Po roce 1471 působil v královské radě Vladislava Jagellonského.

O Václavovi z Valečova již byla řeč jako o blízkém Jiřího spolupracovníkovi před rokem 1458 ve třetí kapitole. V kancelářských poznámkách se objevuje na listinách vydaných v letech 1460 až 1467. Václav se proslavil jako autor spisu Proti panování kněžskému, v němž hájil požadavek podřízení církve státní moci. V souvislosti s již naznačeným postojem krále Jiřího k duchovenstvu pak nepřekvapí Václavovo trvalé členství v jeho královské radě. Bez zajímavosti není skutečnost, že jednou ze dvou písemností, jež vznikly před rokem 1458 a byly zařazeny do souboru nazývaného "Kancelář" krále Jiřího, byla listina z let 1454-1455, kdy Jiří rozsuzuje majetkový spor právě mezi Václavem a Janem z Kunvaldu ve prospěch prvně jmenovaného.²²⁴

Podle kancelářských poznámek tedy těchto sedm mužů tvořilo základ královské rady Jiřího z Poděbrad. O jejím dvorském charakteru svědčí přehled úřadů, které relátoři zastávali.²²⁵ Zdeněk Kostka byl mincmistrem (nejvyšším purkrabím se stal až v roce 1467, podobně byl až o rok později

---

²²⁴ VONDRÁČEK, M., *Cancellaria regis Georgii a písemnosti Jiřího z Poděbrad do roku 1458*, str. 134.

²²⁵ TOMEK, V.V., *Dějepis města Prahy IX*, str. 253-264.

jmenován Samuel z Hrádku podkomořím a Vilém z Rýzemberka nejvyšším komorníkem), Čeněk z Klinštejna královským prokurátorem, Prokop z Rabštejna kancléřem a Jošt z Einsiedlu královským sekretářem. Jen Václav z Valečova zastával úřad podkomořího.

V.3. Odraz osobnosti Jiřího z Poděbrad v královské radě

Současníci Jiřího z Poděbrad, ať již odpůrci či příznivci, často zmiňují jeho mimořádnou pracovní aktivitu.²²⁶ Ostatně strmá kariéra Jiřího z Poděbrad, jenž nebyla dílem náhody, je toho jasným dokladem. Z let 1434 až 1452 známe 45 písemností, na nichž Jiří z Poděbrad vystupuje jako spoluvydavatel, a jen 18 vlastních kusů.²²⁷ V době správcovství je již jejich poměr více než obrácený, 8 písemností společných a 79 vlastních, přičemž jejich charakter spíše odpovídá politické činnosti zaměřené na praktickou činnost. Podle různých osobních obrátů se dá předpokládat, že text Jiřího písaři nejspíše přímo diktoval. V *neuvěřitelné píli a neúnavné péči*²²⁸ Jiří pokračoval i po roce 1458. Svědkem je opět diplomatický materiál. Přímo se král Jiří podílel na vydání přibližně dvou třetin písemností pocházejících z jeho kanceláře, což mělo vliv na malý počet skupiny aktivních relátorů (viz výše).

Jiří z Poděbrad musel královský dvůr vybudovat na novém a ve srovnání s předhusitskou dobou mnohem skromnějším základě (byl podstatně menší a jednodušší), přičemž navazoval na svůj šlechtický dvůr sídlící od roku 1448 v Praze na Starém městě.²²⁹ O to více pro něj platí, že panovníkovo nejbližší okolí je jeho obrazem i odrazem. Tuto souvislost ztělesňuje především jeho druhá manželka Johana z Rožmitálu, u které se dokonce předpokládá stálé členství v královské radě, což nebylo u českých královen obvyklým jevem.²³⁰ Jejich vztah více osvětlují dvě listiny ze dne 12. května

²²⁶ MACEK, J., *Jiří z Poděbrad*, str. 11.

²²⁷ VONDRÁČEK, M., *Písemnosti Jiřího z Poděbrad do roku 1458*, str. 37-38.

²²⁸ Slova Pia II., viz MACEK, J., *Jiří z Poděbrad*, str. 11.

²²⁹ URBÁNEK, R., *Věk Poděbradský 4*, str. 30-32.

²³⁰ BENEŠ, F., *Johana z Rožmitálu a královna Johana*, str. 163.

1459, kdy se královna Johana vzdala každoročního úroku ve prospěch špitálu v Chrudimi: „*A tyto všechny věci v tomto listu svrchu psané dali sú se i dokonaly s dobrú a líbeznú vuolí nejjasnějšího knížete a pána pana Jiřího ... pána a manžela našeho najmilejšího, neb k naší snažnej prosbě k tomu jest jeho jasnost svolil i listem majestátu svého toho jest potvrditi ráčil...*“²³¹ Král Jiří rozhodnutí Johany tentýž den potvrdil: „*My k její milosrdnej vuoli zříce, zvláště že manželé jedno tělo jsú, což od ní stalo se jest, i za náš skutek to pokládáme...*“²³²

Johana pocházela z katolického rodu pánů z Rožmitálu. Svatební hostina na oslavu sňatku tehdy asi dvacetileté Johany a o deset let staršího Jiřího se konala v roce 1450. O osm let později byla 8. května korunována českou královnou. V lednu 1459 jí Jiří po dobu svého pobytu v Moravském markrabství svěřil vládu v Čechách. Janovi z Rožmberka a Vilémovi z Rýzmburka a na Rábí český král píše: „*I v našem tomto odjezdu poručili sme najjasnější králové České, manželce našie milé, kdyžby která potřeba kterého kraje byla, a pro tu příčinu od nie byliby obesláni, žádáme od vás, abyšte k ní přijeli, a jí radni a pomocni byli.*“²³³ Další doklady o její roli zástupce, prostředníka a účastníka mezinárodních i vnitřních politických jednání přináší ve své studii František Beneš, který podotýká, že vlastní politická činnost Johany se často skrývá za činy Jiřího z Poděbrad.²³⁴ Proto ostřeji v pramenech Johana vystupuje jako významný politický činitel až po roce 1471, kdy král Jiří zemřel. Politicky aktivní byla prakticky až do roku 1475, kdy „*v neděli po sv. Martině, na den svatých pěti bratrův, umřela ... na Mělníce a pochována tam v kostele v úterý.*“²³⁵

Pro rožmitálský rod znamenalo kralování Jiřího z Poděbrad vůbec zlatou dobu. Ještě v roce 1457 vlastnil pouhé dva hrady, v polovině 60. let již

---

²³¹ *Codex iuris municipalis III*, str. 370.

²³² *Codex iuris municipalis III*, str. 371-372.

²³³ *Archiv český V*, str. 275.

²³⁴ BENEŠ, F., *Johana z Rožmitálu a královna Johana*, str. 164-174.

²³⁵ *Starší letopisové čeští od roku 1378 do 1527*, str. 181.

disponoval hrady sedmi.²³⁶ Tomuto majetkovému vzestupu odpovídala i skvělá kariéra bratra královny Johany, pana Lva z Rožmitálu. Po smrti Zbyňka Zajíce z Házmburka v roce 1463 ho nahradil ve funkci nejvyššího zemského sudího. Lev z Rožmitálu se proslavil především vedením českého poselstva po panovnických dvorech západní Evropy v letech 1465 až 1467. Jeden z jeho průvodních listů nesl pečeť královny-sestry. Po návratu z okružní cesty byl zvolen nejvyšším hofmistrem. „*Do tohoto velmi výnosného úřadu byl tedy zvolen pan Lev. Přijal tuto poctu a musel sněmu a pánům přísahat, že neučiní nic proti králi a české Koruně, ani proti stavům...*“²³⁷ Jako nejvyšší hofmistr působil až do roku 1480.

Starý letopisec při popisu zahájení sněmovního jednání v roce 1462 rovněž zmínil dospívající syny krále Jiřího, „*a králová Johanna také tu stála na pravici a synové na levici...*“²³⁸, neboť minstrberská knížata Viktorin, Jindřich (starší) a Hynek (Jindřich mladší) patřili rovněž vedle královny Johany k jeho oporám. Obava z vyvrcholení podobné *rodinné* orientace Jiřího z Poděbrad se zrcadlí v jedné části zápisu zelenohorské jednoty: „*Také žeby Vaše Milost o to státi ráčil, aby jeden z synův Vašich byl volen za krále. I máme Vaši Milost za krále a k Vaší Milosti vždy se máme a mienime mieti jako ku pánu svému podlé svobod svých ... ale nyníe dvú pánův nemienime mieti.*“²³⁹

V.4. Královská rada, cizí experti a humanismus

„*Neboť kde jaký doktor, kde písař, kde vyslanec? K poselstvům do cizích zemí jiné za velikou cenu najímáme, a jiní uchvacují čest naši, a kdo se za něco pokládají, shledá se nakonec, že nic neplatí.*“²⁴⁰ Autorem citace je utrakvistický humanista Šimon ze Slaného, který tak vyjádřil nelibost

²³⁶ BOUBÍN, J., *Česká "národní" monarchie*, str. 108.

²³⁷ *Gabriel Tetzl-Cestovní deník Lva z Rožmitálu a na Blatné 1465-1467*, str. 59.

²³⁸ *Starší letopisové čeští od roku 1378 do 1527*, str. 159.

²³⁹ *Archiv český IV*, str. 103.

²⁴⁰ Citováno z poznámky č. 52 v ŠMAHEL, F., *Humanismus v době poděbradské*, str. 65.

s využíváním cizinců králem Jiřím v jeho diplomacii, z nichž někteří se dokonce stali členy královské rady.²⁴¹ Potřeba angažovat cizince vyvstávala z několika příčin.

Jak vyplynulo z analýzy kancelářských poznámek, většina blízkých spolupracovníků krále Jiřího byla složena ze zástupců nižší šlechty utrakvistického vyznání. Všichni byli jeho oporou již v 50. letech, kdy se politika zemského správce zaměřovala především na vnitřní problémy a upevnění vlastní pozice.

Poměry se změnily s volbou poděbradského pána českým králem, po které se musel v souvislosti se snahou o uznání své královské hodnosti orientovat především na zahraniční politiku. Pro diplomatickou činnost již ale přední utrakvisté nebyli z různých důvodů dostatečně vhodní. Jednou z příčin byla skutečnost, že v Evropě po celé 15. století, v podstatě až do německé reformace, převažovalo negativní vnímání utrakvistů a označení husita se používalo jako invektiva.²⁴² Proto také bylo jedním z cílů již zmiňované výpravy až na *konec světa* pod vedením Lva z Rožmitálu očištění Čech od kacírské nálepky.²⁴³ Švagr Jiřího z Poděbrad dostal před ostatními rádci přednost nejspíše právě proto, že byl katolíkem.

Navíc v zahraniční politice mohli utrakvističtí představitelé těžko konkurovat papežské kurii, hlavnímu soupeři Jiřího z Poděbrad. Římská diplomacie stále jako nejmocnější mezinárodní instituce disponovala rozvětveným byrokratickým aparátem, jehož využívala k získávání informací a intenzivní propagandě.²⁴⁴ Spolehnout se mohla na právníky a odborníky, kteří znali právní a diplomatické klíčky papežské politiky, přičemž většina z nich studovala na nejlepších italských školách. Na jejich akademické půdě se v této době uplatňoval humanismus, pod kterým rozumíme nové

---

²⁴¹ URBÁNEK, R., *Věk Poděbradský 4*, str. 25-26.

²⁴² NODL, M.; ŠMAHEL, F.(edd.), *Člověk českého středověku*, str. 267.

²⁴³ *Gabriel Tetzl-Cestovní deník Lva z Rožmitálu a na Blatné 1465-1467*, (ed.) L. LÍBALOVÁ, str. 9.

²⁴⁴ ŠMAHEL, F., *Humanismus v době poděbradské*, str. 9-10.

ideologické a světonázorové představy ve vztahu ke kulturním, duchovním a uměleckým jevům, jimiž zpočátku italská společnost reagovala na závažné sociálně ekonomické změny.²⁴⁵ Neovlivněna humanismem nezůstala ani oblast zahraniční politiky a diplomacie.

Z těchto důvodů se v průběhu 60. let v královské radě Jiřího z Poděbrad objevili tři významní humanisté a právníci, Martin Mair, Antonio Marini a Řehoř z Heimburku, kteří v radě získali postavení srovnatelné s novověkými ministry zahraničí. Se jmény těchto tří rádců jsou spojeny tři hlavní koncepce Jiřího zahraniční politiky.²⁴⁶ Možná, že vzpomínka právě na jejich přítomnost v královské radě inspirovala v roce 1479 katolické pány na vznesení požadavku „*aby iżádný cizozemec úřaduov zemských žádných nadržal, ani aby Jeho Královská Milost ráčil jich kterým cizozemcuom dávati, neb jest to také proti právu, jakož právo o tom šíře ukazuje, že nemají jiní býti v úřadech postaveni, než múdří, opatrní a hodní Čechové.*“²⁴⁷

V.5. Královská rada a Koruna království českého

Pojem Koruny království českého je v české historiografii obvykle chápán jako abstraktní výraz pro stát, jehož územní rozsah přesahuje hranici Čech a Moravy, přičemž jeho hlavním tmelícím prvkem je osoba českého krále.²⁴⁸ Označení se prosadilo během 14. století jako reakce na změny v postavení českého krále v teritoriálním i politickém smyslu.

Husitské války a dlouhé interregnum znamenaly uvolnění vzájemných vazeb mezi jednotlivými korunními zeměmi. Král Jiří se snažil odstředivým tendencím čelit a mnoho energie věnoval na obnovu české Koruny v původním rozsahu.²⁴⁹ Podle slov Starého letopisce „*s pilností jest usiloval,*

²⁴⁵ ŠMAHEK, F., *Mezi středověkem a renesancí*, str. 285.

²⁴⁶ ŠMAHEL, F., *Humanismus v době poděbradské*, str. 66.

²⁴⁷ *Archiv český IV*, str. 446.

²⁴⁸ BOBKOVÁ, L., *Poměr korunních zemí k Českému království ve světle ustanovení Karla IV.*, str. 18-19.

²⁴⁹ URBÁNEK, R., *Věk Poděbradský 4*, str. 63.

*aby ty země prvé odsekané zase k vladení české koruny přijednal*²⁵⁰ a nutno říci, že například při obnově závislosti drobných držav na půdě německé říše ke Koruně dosáhl mimořádných úspěchů.²⁵¹

Korunních zemí bylo pět: Čechy, Morava, Slezsko, Horní Lužice a Dolní Lužice. Protože navzájem byly spojeny pouze panovníkem, byla jejich společnou institucí jen královská rada (nepočítáme-li kancelář). Z tohoto pohledu ještě její význam umocňuje absence centrálního stavovského orgánu (sporadické generální sněmy za Jiřího z Poděbrad tuto funkci ještě neplnily), jehož vytvoření nabývalo pro další existenci státu jako Koruny na důležitosti, neboť stavovský systém se v průběhu 15. století prosadil ve všech korunních zemích, které se vyvíjely téměř jako samostatné stavovské republiky.²⁵² Jak se tedy faktor jediné centrální instituce zemí Koruny české v královské radě Jiřího z Poděbrad projevil?

S podobnou situací, jaká například panovala na dvoře Karla IV., kdy k jeho lesku přispívala slezská knížata, z nichž některá v podstatě v blízkosti císaře trvale žila a jednání královské rady se pravidelně účastnila, se u Jiřího s Poděbrad nesetkáváme.²⁵³ Se zástupci zemských stavů či s teritoriálními knížaty se Jiří převážně setkával na cestách, „*a potom jel přes Moravu do Kladska a tu obeslal kniežata slezská*“²⁵⁴, či při příležitosti pobytu na daném území, přičemž mimo hranice Čech a Moravy se vydával zřídka (ponejvíce je v jeho itineráři zastoupena Praha s dlouhodobým působením) a v ostatních vedlejších zemích Koruny se Jiří objevoval jen jednorázově.²⁵⁵ Charakteristický je tak převažující český ráz královské rady Jiřího z Poděbrad, mluvíme-li o zemích Koruny. Například v kancelářských poznámkách se

²⁵⁰ *Starší letopisové čeští od roku 1378 do 1527*, str. 154.

²⁵¹ VESELÝ, J., *Obnova zahraničních lén České koruny za Jiříka z Poděbrad*, str. 278.

²⁵² VÁLKA, J., *Stavovství a krize českého státu ve druhé polovině 15. století*, str. 68-75.

²⁵³ BOBKOVÁ, L., *Velké dějiny zemí Koruny české IV.a*, str. 516-517.

²⁵⁴ *Starší letopisové čeští od roku 1378 do 1527*, str. 154.

²⁵⁵ HLAVÁČEK, I., *Itinerarium Georgii Regis Bohemiae*, str. 58-59.

zástupci moravské zemské obce objevují jen v listinách vydaných na Moravě.²⁵⁶

Panovníka ve vedlejších zemích zastupovali a hájili hejtmané (v Lužicích fojti), kteří byli pro danou zemi zástupci krále. Jmenování byli z pravidla z řad české šlechty. Vrchním slezským hejtmanem byl Jan z Rožmberka, který byl zároveň v letech 1457 až 1460 hornolužickým fojtem, kdy ho nahradil Jan z Vartenberka.²⁵⁷ Dolnolužickým fojtem byl do roku 1462 Zdeněk ze Šternberka.

I když by tato problematika vyžadovala hlubší studium, nabízí se ve spojitosti s nástinem situace v královské radě Jiřího z Poděbrad z hlediska Koruny otázka, zda převažující český charakter královské rady nemohl působit jako katalyzátor procesu započatého za husitské reformace, tj. uvolňování svazků mezi jednotlivými zeměmi Koruny české a přispět tak k zatím ne zcela jasně vysvětlenému úspěchu Matyáše Korvína ve vedlejších zemích.²⁵⁸

---

²⁵⁶ Karel z Vlašimi a Protasius Černoohorský z Boskovic

²⁵⁷ URBÁNEK, R., *Věk Poděbradský 4*, str. 102.

²⁵⁸ VÁLKA, J., *Stavovství a krize českého státu ve druhé polovině 15. století*, str. 82.

Závěr

Život Jiřího z Poděbrad je příkladem strmé politické kariéry. Velmož z předního panského rodu se v padesátých letech 15. století stal prvním mužem království, čehož po smrti krále Ladislava využil k získání české královské koruny, aby o několik let později stanul v popředí celé středoevropské politiky.

Podobný vzestup byl nemyslitelný bez spolupracovníků. Jako zemský správce se poděbradský pán opíral o vyšší i nižší šlechtu, bez jejichž podpory by na královský trůn těžko usedl. Panstvo si však od volby Jiřího z Poděbrad českým králem slibovalo odměnu v podobě podpory svých zájmů, ale přílišné politické ambice vysoké šlechty představovaly pro fungování centrální královské moci nemalé nebezpečí. Protiváhu král Jiří hledal v nižší šlechtě a ve městech. Je příznačné, že projevil zájem o královské úřady nezávislé na vůli vyšší šlechty: *„Ku pátému tieže Vaše Jasnost o všech úřediech královských, ktorú bych radu mohl dáti a kterak miením v počtu dáti úřady královské, a praví Vaše jasnost, že mnoho potrebuje tomu rozuměti.“*²⁵⁹

Tato politická koncepce se odrazila rovněž po personální stránce v královské radě. I přes určité potíže s její rekonstrukcí, které souvisejí nejen s charakteristickými rysy středověké rady (nevyhraněnost, neuzavřenost a proměnlivost), ale i s jistou torzovitostí dochovaných pramenů, je počínaje rokem 1460 v královské radě stále patrnější stopa po představitelích nižší šlechty (utrakvisté Zdeněk Kostka z Postupic, Samuel z Hrádku, Čeněk z Klinštejna, Václav z Valečova či katolíci Prokop z Rabštejna a Jošt z Einsiedlu), přičemž jediným příslušníkem starobylého panského rodu pravidelně se účastnícího zasedání královské rady byl Vilém z Rýzemberka a na Rábí.

---

²⁵⁹ Výbor z české literatury husitské doby II., str. 176.

Kariéra těchto mužů byla spjata s Jiřím z Poděbrad již v padesátých letech, kdy se Jiří jako český zemský správce soustředil převážně na vnitřní poměry (konsolidace kališnické strany, upevnění své ^{vlastní} pozice v rámci stavovské obce). Po 2. březnu 1458 však před novým králem vyvstaly nové problémy. Prioritou se stalo uznání a zajištění královské hodnosti nejen na mezinárodním poli, ale i v rámci Koruny české, což předpokládalo rozsáhlou diplomatickou činnost. Proto král Jiří angažoval humanisticky vzdělané experty Antonia Mariniho, Martina Maira a Řehoře z Heimburku.

Vedle nich k blízkým spolupracovníkům krále Jiřího pravděpodobně patřila jeho manželka Johana z Rožmitálu a Jan Rokycana. V případě české královny se dokonce předpokládá stálé členství v královské radě. Ovšem přesněji postihnout charakter jejich vlivu na českého krále je pro spíše převažující soukromý ráz vzájemných vztahů a nedostatečnost pramenného materiálu ještě složitější než u nižší šlechty a cizích expertů, ba prakticky nemožné. Ale nejspíše oni, tedy v závěru jmenovaní lidé, byli členy poměrně nevelkého jádra královské rady Jiřího z Poděbrad, v jehož blízkosti dleli a s nímž řešili aktuální politické problémy.

Po jeho smrti v roce 1471 poděbradská strana prosadila za českého krále polského prince Vladislava Jagellonského.²⁶⁰ Její představitelé přenesli svůj vliv i do královské rady mladého jagellonského panovníka, ve které si přední postavení udrželi až do roku 1479, odkdy je v jejím složení v souvislosti s uzavřením olomoucké dohody a se zpětným začleněním odbojné katolické šlechty do zemské stavovské obce patrná výrazná změna.²⁶¹ Tehdy se totiž ve Vladislavově okolí začali v rozsáhlejší míře prosazovat katoličtí páni, a tím, že se královská rada stala výraznějším nástrojem panské politiky, skončila politická linie přetrvávající z doby vlády krále Jiřího.

---

²⁶⁰ ŠMAHEL, F., *Husitská revoluce. Epilog bouřlivého věku*, str. 93.

²⁶¹ MACEK, J., *Jagellonský věk v českých zemích*, str. 243,246 a 330-331.

Při této příležitosti opět zaznělo, aby královská rada „*tak opatřena byla, aby byli lidé dobří, urození, múdří, roduov znamenitých a hodní k radě, ke cti Královské Milosti i vsí zemi; neb jsau prvé říkali, že král lehkau radu má.*“²⁶² Nespokojenost se složením královské rady byla leitmotivem stížností odbojné katolické šlechty. V tomto kontextu není bez zajímavosti, že členové zelenohorské jednoty podporovali Matyáše Korvína, přestože uherský král v mnohem větší míře než Jiří z Poděbrad soustředil značnou moc do úzkého okruhu rádců, které si i on vybíral ze zahraničních specialistů a z nižších vrstev.²⁶³

A jaký byl vývoj královské rady v následujících desetiletích? Na zemském sněmu konaném na podzim roku 1479 se páni a rytíři usnesli, že se má královská rada zdokonalit a posílit. Z každého kraje měl být krajským sněmem do královské rady zvolen vždy jeden pán a jeden rytíř, kteří se měli po čtyřech týdnech střídat, takže krále měla obklopovat rada zcela závislá na mínění stavovské obce.²⁶⁴ Rada takto proměněná je občas označována jako *zemská rada*. Její *zemský* charakter navíc v roce 1490 umocnilo přesunutí dvora Vladislava II. do Budína, kde se konstitovala nová královská rada, zcela závislá na uherském prostředí, a tím byla v podstatě činnost řádné rady krále v Praze ukončena. Přestože nejspíše nikdy nebyl v našich starších dějinách Budín cílem tolika českých výprav jako v letech 1490 až 1526, město na Dunaji bylo centrem české vládní moci jen formálně, neboť vládní otěže svírala *zemská rada*, která se stala jakýmsi trvalým výborem zemského sněmu.

Po smrti Ludvíka Jagellonského v bitvě u Moháče v roce 1526 nastoupili na český trůn Habsburkové. Jelikož dvůr Ferdinanda I. opět sídlil trvale mimo Prahu (ve Vídni) a navíc nový český král českým stavům potvrdil zachování všech privilegií a závazků předchozích panovníků, zdálo se, že

---

²⁶² *Archiv český IV*, str. 446.

²⁶³ Kapitola věnovaná Matyáši Korvínovi viz MACEK, J., *Jagellonský věk v českých zemích*, str. 263-291.

²⁶⁴ MACEK, J., *Jagellonský věk v českých zemích*, str. 246.

situace z doby Jagellonců bude pokračovat. V roce 1526 bylo dokonce přesně formulováno konečné složení české rady v Praze.²⁶⁵ Měla několik okruhů, přičemž nejužší byl složen ze zemských úředníků, kteří spolu s přísedícími zemského soudu tvořili užší radu, širší rada byla ještě doplněna o přísedící dvorského a komorního soudu.

Ovšem rozpor mezi nastupujícím habsburským centralismem a domácí politickou tradicí se projevil velmi brzy. Již v roce 1527 si Ferdinand I. vytvořil tzv. tajnou radu, kterou ustanovil jako svůj poradní orgán společný pro české, rakouské a uherské země.²⁶⁶ Habsburk sice v roce 1527 české stavy požádal o vyslání dvou rádců ke stálému pobytu u dvora do Vídně, avšak pro neshody ohledně jejich financování k tomu nedošlo. V celém 16. století byly z českých zemí členy tajné rady jen tři osoby. Rozhodující vliv v ní měli odborníci z rakouských zemí. Tajná rada se postupem času proměnila ve stálý, pravidelně pracující úřad raně novověkého rázu, který zmenšil vliv české rady a odsunul ji do pozadí.

---

²⁶⁵ JANÁK, J., HLEDÍKOVÁ, Z., *Dějiny státní správy v českých zemích do roku 1945*, str. 110.

²⁶⁶ JANÁK, J., HLEDÍKOVÁ, Z., *Dějiny státní správy v českých zemích do roku 1945*, str. 129.

Prameny

- Aeneae Silvii Historia Bohemica*, (edd.) D. MARTÍNKOVÁ, A. HADRAVOVÁ, J. MATL, Praha 1998.
- Archiv český čili staré písemné památky české i moravské*, díl I.-VI., (red.) F. PALACKÝ, Praha 1840-1872.
- Archiv český čili staré písemné památky české i moravské*, díl VII., VIII., IX., X., XIV., XV., XX., XXI., (red.) J. KALOUSEK, Praha 1887-1903.
- Archiv Koruny české 6, katalog listin z let 1438-1526*, sepsal A. HAAS, Praha 1958.
- Codex iuris municipalis III, Privilegia královských měst českých*, (edd.) J. ČELAKOVSKÝ, G. FRIEDRICH, Praha 1948.
- Codex iuris municipalis IV-2, Privilegia nekrálovských měst českých z let 1453-1500*, (ed.) A. HAAS, Praha 1960.
- Gabriel Tetzl-Cestovní deník Lva z Rožmitálu a na Blatné 1465-1467*, (ed.) L. LÍBALOVÁ, Olomouc 2003.
- Jana z Rabštejna Dialogus*, (ed.) B. RYBA, Praha 1946.
- Království dvojího lidu, České dějiny let 1436-1526 v soudobé korespondenci*, (ed.) P. ČORNEJ, Praha 1989.
- Nejstarší česká rýmovaná kronika tak řečeného Dalimila*, (edd.) B. HAVRÁNEK, J. DAŇHELKA, Praha 1957.
- Niccolò Machiavelli- Vladař*, (ed.) J. HAJNÝ, Praha 1997.
- M. Pavla Židka - Správovna*, (ed.) Z. TOBOLKA, Praha 1908.
- Reliquiae tabularum terrae*, (ed.) J. EMLER, Praha 1870.
- Smil Flaška z Pardubic - Nová rada*, (ed.) J. DAŇHELKA, Praha 1950.
- Staré letopisy české, Fontes rerum Bohemicarum, Series nova, tomus II.*, (edd.) A. M. ČERNÁ, P. ČORNEJ, M. KLOSOVÁ, Praha 2003.
- Staré letopisy české z rukopisu křižovnického*, (edd.) F. ŠIMEK, M. KAŇÁK, Praha 1959.
- Staré letopisy české z rukopisu z vratislavského rukopisu*, (ed.) F. ŠIMEK, Praha 1937.
- Starí letopisové čeští od roku 1378 do 1527 čili Pokračování v kronikách Přibíka Pulkavy a Beneše z Hořovic z rukopisů starých vydané*, in: Dílo Františka Palackého. Svazek druhý. (ed.) J. CHARVÁT, Praha 1941.

Urkundliche Beiträge zur Geschichte Böhmens und seiner Nachbarländer im Zeitalter Georgs von Podiebrad 1450-1471, (ed.) F. PALACKÝ, Wien 1860.

Václav Šašek z Bírškova-Deník o jízdě a putování pana Lva z Rožmitálu a z Blatné z Čech až na konec světa, (ed.) B. RYBA, Praha 1974.

Výbor z české literatury husitské doby II., Praha 1964.

Použitá literatura

BALETKA, T., *Dvůr, rezidence a kancelář moravského markraběte Jošta (1375-1411)*, Sborník archivních prací 46, 1996, str.259-536.

BENEŠ, F., *Dotatky k publikovaným listům krále Jiřího Poděbradského*, Sborník archivních prací 16, 1966, str. 198-203.

BENEŠ, F., *Johana z Rožmitálu a královna Johana*, Vlastivědný sborník Podbrdská 7, 1973, str. 155-255.

BENEŠ, F., *Postoj Českých Budějovic ke králi Jiřímu z Poděbrad v letech 1465-1471*, Jihočeský sborník historický 37, 1968, str. 57-75.

BENEŠ, F., *Význam odboje města Plzně proti králi Jiřímu Poděbradskému pro české dějiny v době poděbradské*, Minulostí Západočeského kraje 7, 1970, str. 279-288.

BENEŠ, F., *Zradil Jan z Rožmberka krále Jiřího Poděbradského?*, Jihočeský sborník historický 35, 1966, str. 115-137.

BOBKOVÁ, L., *Poměr korunních zemí k Českému království ve světle ustanovení Karla IV.*, Právně historické studie 34, 1997, str. 17-38.

BOBKOVÁ, L., *Velké dějiny zemí Koruny české IV.a*, Praha-Litomyšl 2003.

BOUBÍN, J., *Česká "národní" monarchie. K domácím zdrojům a evropskému kontextu království Jiřího z Poděbrad*, Praha 1992.

BOUBÍN, J., *Nižší šlechta a vznik Zelenohorské jednoty*, Český časopis historický 88, 1990, str. 351-355.

BOUBÍN, J., *Vznik panských jednot*, Mediaevalia Historica Bohemica 1, 1991, str. 217-221.

BURKOŇOVÁ, E., *Vztah královské politiky Jiřího z Poděbrad k Českým Budějovicím a Plzni*, Folia Historica Bohemica 12, 1988, str. 349-382.

ČELAKOVSKÝ, J., *Soud komorní za krále Vladislava II.*, Praha 1895.

ČORNEJ, P., *Lipanská křižovatka. Příčiny, průběh a historický význam jedné bitvy*, Praha 1992.

ČORNEJ, P., *Rozdělené království ve světle dobových listů*, Království dvojího lidu, Praha 1989, str. 7-37.

ČORNEJ, P., *Rozhled, názory a postoje husitské inteligence v zrcadle dějepisectví 15. století*, Praha 1986.

- ČORNEJ, P., *Velké dějiny zemí Koruny české V.*, Praha-Litomyšl 2000.
- DVOŘÁKOVÁ, L., *Trčkové z Lípy na přelomu 15. a 16. století*, AUC-PhilosHist 1, 1976, str. 113-134.
- Encyklopedie Diderot: Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích*, Praha 1999, 8. sv.
- ERŠIL, J., *České stavovství a pohusitský katolicismus*, Folia Historica Bohemica 6, 1984, str. 99-108.
- FIALA, Z., *Předhusitské Čechy*, Praha 1978.
- FIALA, Z., *Přemyslovské Čechy*, Praha 1975.
- HAMRŠNÍK, J., *Jošt z Rožmberka a jeho doba*, Hlasy katolického spolku tiskového 1, 1892.
- HEYMANN, F. G., *George of Bohemia King of Heretics*, Princeton University Press 1965.
- HLAVÁČEK, I., *Der böhmische Königshof im 15. Jahrhundert, besonders unter Georg von Podiebrad(1458-1471)*, Studia Historica Tyrnaviensia 3, 2003, str. 205-224.
- HLAVÁČEK, I., *Itinerarium Georgii Regis Bohemiae*, AUC-Philosophica et Historica 5, Praha 1996, str. 53-61.
- HLAVÁČEK, I., *K organizaci státního správního systému Václava IV. Dvě studie o jeho itineráři a radě*, Praha 1991.
- HLOBIL, I.; PETRŮ, E., *Humanismus a raná renesance na Moravě*, Praha 1992.
- HOFFMANN, F., *České město ve středověku*, Praha 1992.
- HOSÁK, K., *Velkomeziříčská vzpoura proti králi Jiřímu r. 1464*, Časopis Společnosti přátel starožitností českých 67, 1959, 2, str. 1-2.
- JANÁK, J.; HLEDÍKOVÁ, Z., *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*, Praha 1989.
- JUROK, J., *Edice nových pramenů z neznámého právního rukopisu doby poděbradské*, Právněhistorické studie 28, 1987, str. 75-104.
- JUROK, J., *Neznámý rukopis doby poděbradské*, Právněhistorické studie 27, 1986, str. 27-56.
- JUROK, J., *Zápas o zemský soud - jedna z příčin vzniku Zelenohorské jednoty roku 1465*, Husitský tábor 6-7, 1983-1984, str. 181-192.
- KADLEC, J., *Hilarius Litoměřický v čele duchovenstva podjednou*, In Memoriam Josefa Macka, Praha 1996, str. 187-196.

KALIVODA, R., *Husitská revoluce a poděbradská epocha*, Filosofický časopis 13, 1965, str. 387-393.

KAVKA, F., *Poslední Lucemburk na českém trůně*, Praha 1998.

KAVKA, F., *Zlatý věk Růží*, České Budějovice 1966.

KAVKA, F., *Život na dvoře Karla IV.*, Praha 1993.

KALOUSEK, J., *České státní právo*, 2. vyd., Praha 1892.

KOSINOVÁ, V., *Zdeněk ze Šternberka a jeho královské ambice*, Sborník prací věnovaných J.B.Novákovi, 1932, str. 206-218.

KRIEGER, F.K., *Habsburkové ve středověku*, Praha 2003.

KUBÍKOVÁ, A., *Oldřich II. z Rožmberka*, České Budějovice 2004.

LACKNER, Ch., *Hof und Herrschaft: Rat, Kanzlei und Regierung der österreichischen Herzoge (1365-1406)*, Wien; München 2002, s. 115-153.

MACEK, J., *Česká středověká šlechta*, Praha 1996.

MACEK, J., *Jagellonský věk v českých zemích (1471-1526)*, díl 1. a díl 2., Praha 2001.

MACEK, J., *Jiří, král kacírů*, Československý časopis historický XIII, 1965, str. 537-540.

MACEK, J., *Jiří z Poděbrad*, Praha 1967.

MACEK, J., *K zahraniční politice krále Jiřího*, Československý časopis historický XIII., 1965, str. 19-48.

MACEK, J., *O listinách a kanceláři Vladislava Jagellonského (1471-1490)*, Sborník archivních prací 2, 1952, str. 45-122.

MALÝ, K, a kol., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, Praha 1999.

MARKOV, J., *Spor pánů a rytířů o sedání v lavicích*, Sborník prací z dějin práva československého 1, Praha 1930, str. 99-104.

MARTINOVSKÝ, I., *Neznámý rukopis doby poděbradské*, Husitský tábor 10, 1988-1991, str. 309-313.

MAŘÍK, A., *K postavení katolické církve v Čechách v době poděbradské. Činnost katolických administrátorů za Jiřího z Poděbrad*, Folia Historica Bohemica 7, 1984, str. 101-195.

MÍKA, A., *Osud slavného domu. Rozkvět a pád rožmberského dominia*, České Budějovice 1970.

- MOLNÁR, A., *Na rozhraní věků*, Praha 1985.
- NĚMEC, B., *Rožmberkové, životopisná encyklopedie panského rodu*, České Budějovice 2001.
- NEJEDLÝ, M., *Fortuny kolo vrtkavé*, Praha 2003.
- NODL, M.; ŠMAHEL, F.(edd.), *Člověk českého středověku*, Praha 2002.
- Ottův slovník naučný: Ilustrovaná encyklopedie obecných znalostí*, Praha 1888-1909. 28. sv.
- PALACKÝ, F., *Dějiny národa českého v Čechách a na Moravě: faksimile vydání z roku 1907*, Praha 1998.
- PÁNEK, J., *Proměny stavovství v Čechách a na Moravě v 15. a v první polovině 16. století*, Folia Historica Bohemica 4, 1982, str. 179-217.
- PETRÁŇ, J., *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*, AUC-PhilosHist 1, 1976, str. 9-80.
- PETRÁŇ, J., *Stavovské království a jeho kultura v Čechách 1471-1526, Pozdně gotické umění v Čechách*, Praha 1978, str. 13-72.
- PETRÁŇ, J. a kol., *Dějiny Československa do roku 1648*, Praha 1990.
- PLETZER, K., *Odpor Českých Budějovic proti Rožmberkům v letech 1453-1457*, Jihočeský sborník historický 40, 1971, str. 190-204.
- POLIŠENSKÝ, J., *Problémy zahraniční politiky Jiřího z Poděbrad*, Sborník prací historických, Acta Univ. Palackianae Olomouc. Historica I., Praha 1960, str. 107-127.
- POLÍVKA, M., *Některé aspekty vývoje stavovství v české společnosti předhusitské a husitské doby*, Folia Historica Bohemica 6, 1984, str. 17-47.
- POLÍVKA, M., *Sebeuvědomění české šlechty na pozadí česko-německých vztahů na sklonku doby husitské*, Český časopis historický 93, 1995, str. 426-450.
- RAK, P., *Česká venkovská královská města v politice Jiřího z Poděbrad*, Sborník historický 32, 1985, str. 5-51.
- RANSDORF, M., *Vzestup Gutštejnů v době husitské a poděbradské*, Ústecký sborník historický, 1983, str. 109-132.
- ROTTEROVÁ, B., *Revize feudálního majetku v Čechách v polovině 15. století*, AUC-PhilosHist 1, 1976, str. 261-265.
- ROUBÍK, F., *Spory jihočeských měst o směr obchodních cest v 14.-17. století*, Jihočeský sborník 40, 1971, str. 1-18.

- SEDLÁČEK, A., *Hrady, zámky a tvrze království českého I.-XV.*, Praha 1993-1998.
- SKÝBOVÁ, A., *Česká šlechta a jednání o povolení kompaktát r.1525*, AUC-PhilosHist 1, 1976, str. 81-112.
- SKÝBOVÁ, A., *Perchta z Rožmberka a česká společnost 15. století*, Listy bílé paní rožmberské, Praha 1985, str. 5-39.
- SPĚVÁČEK, J., *Václav IV. 1361-1419*, Praha 1986.
- STIEBER, M., *České státní smlouvy I.*, Sborník věd právních a státních B, řada státovědecká XXII., Praha 1910.
- ŠMAHEL, F., *Enea Silvio Piccolomini a jeho Historie česká*, Enea Silvio Historie česká, Praha 1998, str. 13-52.
- ŠMAHEL, F., *Humanismus v době poděbradské*, Praha 1963.
- ŠMAHEL, F., *Husitské Čechy*, Praha 2001.
- ŠMAHEL, F., *Husitská revoluce / Epilog bouřlivého věku*, Praha 1996. V IV
- ŠMAHEL, F., *Idea národa v husitských Čechách*, Praha 2000.
- ŠMAHEK, F., *Mezi středověkem a renesancí*, Praha 2002.
- ŠMAHEL, F., *Obrysy českého stavovství od konce 14. do počátku 16. století*, Český časopis historický 90, 1992, str. 161-187.
- ŠMAHEL, F., *Svoboda slova, svatá válka a tolerance z nutnosti v husitském období*, Český časopis historický 92, 1994, str. 644-679.
- ŠTĚPÁN, V., *Vražda čtyř členů královské rady na Karlštejně roku 1397*, Český časopis historický 92, 1994, str. 24-43.
- TOMAS, J., *Některé problémy ekonomických a mocenských vztahů mezi stavy v českých zemích v 15. a 16. století*, Folia Historica Bohemica 6, 1984, str. 109-136.
- TOMEK, V.V., *Dějepis města Prahy VI-IX*, Praha 1875-1893.
- URBÁNEK, R., *Jan Paleček, šašek krále Jiřího a jeho předchůdci v zemích českých*, Příspěvky k dějinám starší české literatury, Praha 1958.
- URBÁNEK, R., *Konec Ladislava Pohrobka*, Praha 1924.
- URBÁNEK, R., *O volbě Jiřího z Poděbrad za krále českého 2. března 1458*, Praha 1958.
- URBÁNEK, R., *Tři Janové z Rabštejna*, Sborník filologický XI., 1939, str. 199-238.
- URBÁNEK, R., *Věk Poděbradský I*, Praha 1915 (České dějiny III-1).

- URBÁNEK, R., *Věk Poděbradský 2*, Praha 1918 (České dějiny III-2).
- URBÁNEK, R., *Věk Poděbradský 3*, Praha 1930 (České dějiny III-3).
- URBÁNEK, R., *Věk Poděbradský 4*, Praha 1962 (České dějiny III-4).
- URBÁNEK, R., *Z husitského věku. Výbor historických úvah a studií*, Praha 1957.
- VÁLKA, J., *Česká společnost 15.-18. století. Úvod do problematiky sociálních dějin pozdního feudalismu. I. Předbělohorská doba*, Praha 1972.
- VÁLKA, J., *Počátek bezvládní? (Politické myšlení a státní struktura v bojích o završení husitské revoluce)*, Rodná země, 1988, str. 309-318.
- VÁLKA, J., *Stavovství a krize českého státu ve druhé polovině 15. století*, Folia Historica Bohemica 6, 1984, str. 65-98.
- VANĚČEK, V., *České sněmy za stavovské monarchie (od poloviny 15. století do počátku třicetileté války)*, Česká národní rada, Praha 1970, str. 103-116.
- VESELÝ, J., *Obnova zahraničních lén České koruny za Jiříka z Poděbrad*, Právně historické studie 8, 1962, str. 261-279.
- VLČEK, J., *Dějiny české literatury I.*, Praha 1960.
- VOJTÍŠEK, V., *Vývoj královské české kanceláře*, Idea Československého státu 1, 1932, str. 249-256.
- VONDRÁČEK, M., *Cancellaria regis Georgii a písemnosti Jiřího z Poděbrad do roku 1458*, Sborník prací k 60. narozeninám Doc. Dr. R. Nového, Praha 1992.
- VONDRÁČEK, M., *Písemnosti Jiřího z Poděbrad do roku 1458*, Diplomová práce, Katedra PVH, FF UK Praha 1979.
- VOPATOVÁ, V., *O listinách a kanceláři Jiřího z Poděbrad (1458-1471)*, Diplomová práce, Katedra PVH, FF UK, Praha 1978.
- VOREL, P., *Velké dějiny zemí Koruny české VII.*, Praha-Litomyšl 2005.
- ŽEMLIČKA, J., *Století posledních Přemyslovců*, Praha 1998.

Přílohy

Příloha 1: Přehled územních zisků Zdeňka ze Šternberka v 50. letech 15. století²⁶⁷

Zboží	Rok získání	Způsob získání
Hrad Kostelec nad Sázavou	1450	Dobytí
Hrad Ostromeč	1450	Koupě
Hrad Kašperk	1454	Koupě
Tvrz Skvořetice	1454	Koupě
Tvrz Měšice	1454	Dar královské zástavy
Hrad Skuhrov	1454	Zástava krále
Město Solnice	1454	Zástava krále
Hrad Rychmberk	1454	Zástava krále
Hrad Helfenburk u Ústí	1454(?)	Koupě
Město i hrad Roudnice	1454(?)	Poručnictví
Hrad Chotěbuz v Lužici	1454	Královské manské právo
Hrad Zelená Hora	Po 1454	Koupě
Klášter Nepomuk	Po 1454	Koupě
Hrad Český Šternberk	1455	Poručnictví
Tvrz Zaječice	1455	Poručnictví
Tvrz Holice	1455	Poručnictví
Hrad Lešno	1455	Poručnictví
Komorní plat na Litomyšli	50. léta	Dar krále
Hrad Moravské Veselí	50. léta	Koupě
Tvrz Hybrálec	50. léta	Koupě
Tvrz Holešice	50. léta	Koupě
Hrad Bojkovice	50. léta	Koupě
Tvrz Deštná	(?)	Koupě
Hrad Třešt	(?)	Koupě
Tvrz Makotřasy	1460	Dar krále

---

²⁶⁷ PETRÁŇ, J., *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*, str. 26.

Příloha 2: Seznam relátorů na listinách krále Jiřího z Poděbrad s uvedenou dobou jejich působení²⁶⁸

Jméno	Doba
Beneš z Vajtmile	4. březen 1462 a 22. prosinec 1469
Burian Trčka z Lípy a na Lipnici	14. březen 1464
Čeněk z Klinštejna	1460-1470
Hynek mladší z Poděbrad a Kunštátu	22. srpen 1470
Jan z Bezdružic	1467
Jindřich z Lipé	26. srpen 1459
Jindřich z Michalovic	1459 a 1462
Jošt z Einsiedlu	1460-1463 a 1466-1468
Jošt z Rožmberka	1461
Karel z Vlašimi	1461 a 1464
Mikuláš z Landštejna	1469-1470
Prokop z Rabštejna	1458-1468
Protasius Černoorský z Boskovic	1464 a 1465
Samuel z Hrádku	1461-1462 a 1467-1470
Václav z Valečova	1460-1467
Viktorin mladší z Poděbrad a Kunštátu	15. prosinec 1465
Vilém z Rýzmburka a na Rábí	1460 a 1464-1471
Zdeněk Kostka z Postupic	1460-1467
Zdeněk ze Šternberka	1462 a 1465
Zbyněk Zajíc z Házmburka	30. březen 1462

---

²⁶⁸ Podle VOPATOVÁ, V., *O listinách a kanceláři Jiřího z Poděbrad (1458-1471)*, Diplomová práce, Katedra PVH, FF UK Praha 1978.

Příloha 3: Biografická příloha

Přestože mnohé informace obsažené v biografické příloze jsou již obsaženy v diplomové práci, domnívám se, že pro lepší orientaci není na škodu stručné životopisné medailonky jednotlivých aktérů poděbradské doby připojit ve slovníkové formě na její závěr, neboť například jedním z hlavních zdrojů informací o mnohých z nich stále zůstávají jednotlivé zmínky roztroušené na bezmála čtyřech tisících stranách Poděbradského věku. Pokud není uvedeno jinak, hlavním zdrojem informací o dané osobě je právě dílo Rudolfa Urbánka, Ottův slovník naučný nebo Všeobecná encyklopedie Diderot.

Albrecht Kostka z Postupic

(† 3. 3. 1477)

Bratr Zdeňka Kostky z Postupic působil jako diplomat Jiřího z Poděbrad, který ho v roce 1464 pověřil poselstvím k francouzskému králi Ludvíkovi XI. V roce 1470 přešel do služeb Matyáše Korvína.

Aleš Holický ze Šternberka

(† 19. 3 1455)

Na počátku husitské revoluce působil ve službách Zikmunda Lucemburského, avšak již od poloviny dvacátých let se hlásil k umírněným husitům. Od roku 1436 až do své smrti zastával funkci nejvyššího komorníka Českého království. Člen správní rady Jiřího z Poděbrad.

Antonio Marini²⁶⁹

Antonio Marini byl rytířem pocházejícím z Grenoblu. Představitel italského humanismu byl mužem mnoha zájmů. Vyznal se v ekonomii, byl úspěšným vynálezcem a autorem mnoha technických inovací. V letech 1460-1464 působil ve službách českého krále Jiřího z Poděbrad jako diplomat. Antonio Marini byl hlavním tvůrcem návrhu všeobecné mírové organizace, po jehož odmítnutí evropskými panovníky zůstal ve Francii. Pro českého krále sepsal publikaci *Rada králi Jiřímu o zlepšení kupectví v Čechách*.

Beneš z Vajtmile

(† 1496)

Příslušník českého šlechtického rodu doloženého na počátku 14. století známého pod jménem Krabicové z Veitmile. Beneš z Vajtmile byl synem Dobeše (zemřel v roce 1437). Měl dva bratry, Jana a Ludvíka. Působil ve službách Jiřího z Poděbrad a zároveň císaře Fridricha III. jako diplomat a rádce. Od roku 1460 byl karlštejnským purkrabím a v roce 1471 se stal také nejvyšším mincmistrem. Byl jedním z předních rádců Vladislava II., který jeho rod povýšil do panského stavu.

Burian Trčka z Lípy a na Lipnici²⁷⁰

(† 1468)

Jeho otec Mikuláš Trčka z Lípy získal za husitské revoluce řadu statků ve východních Čechách a zahájil tak vzestup rodu, který byl v roce 1567 povýšen do panského stavu. Burian, stoupenec Jiřího z Poděbrad, působil od roku 1458 až do své smrti jako nejvyšší písař.

---

²⁶⁹ MACEK, J., *Jiří z Poděbrad*, str. 148.

²⁷⁰ DVOŘÁKOVÁ, L., *Trčkové z Lípy na přelomu 15. a 16. století*, str. 113-134.

Ctibor Tovačovský z Cimburka²⁷¹

(* 1438, † 26. 6. 1494)

Moravský utrakvistický šlechtic a politik byl dvorským sudím a téměř 25 let hejtmanem Moravského markrabství. S Jiřím z Poděbrad ho pojilo přátelství. Koncepci jeho vlády hájil v nábožensko-politickém spisu *Hádání Pravdy a Lži o kněžské zboží a panování jich* sepsaného v roce 1467 a 1539 vydaného tiskem. Rovněž autorem právní příručky, tzv. *Knihy tovačovské*.

Čeněk z Klinštejna

Čeněk jako čelný představitel utrakvistické nižší šlechty zastával v letech 1451 až 1461 úřad purkrabího Pražského hradu, v letech 1458 až 1480 byl královským prokurátorem. Ve službách krále Vladislava byl jako královský komorník také jeho bratr Litvín z Klinštejna.

Hilarius Litoměřický²⁷²

(* 1412, † 31. 12. 1469)

Původně utrakvista a žák Jana Rokycany. Po studiích na pražské univerzitě byl svým učitelem vyslán do Itálie, kde se měl připravit na dráhu profesora teologie na pražské univerzitě. V roce 1445 se sice vrátil jako doktor kanonického práva, ale také jako rozhodný odpůrce kalicha. O osm let později se stal metropolitním kanovníkem a děkanem kolegiální kapituly u Všech svatých. V letech 1459-61 pracoval v kanceláři. Poté (1462) papež Hilaria jmenoval administrátorem a udělil mu arcibiskupskou pravomoc. Od této doby stál proti králi Jiřímu, proti němuž agitoval skutkem, slovem i písmem. V roce 1467 se i s kapitulou uchýlil v Plzni, kde také zemřel.

Hynek mladší z Poděbrad a z Kunštátu

(* 17. 5. 1452, † 10. 7. 1492)

Hynek byl mladším synem Jiřího z Poděbrad a Johany z Rožmitálu. V roce 1462 byl povýšen na knížete minsterberského. Oženil se s Kateřinou, saskou kněžnou. Později přestoupil ke katolické víře. Hynek byl také básníkem v jehož díle se odráží rytířská kultura, proslavil se mj. eroticky laděnou veršovanou skladbou *Májový sen*.

Jan z Bezdružic

(† 1469)

Pocházel z bezdružické větve rodu z Kolovrat, jeho bratr Albrecht založil linii pánů z Kolovrat označovanou jako Novohradští z Kolovrat. Jan v roce 1454 obdržel odúmrtí právo na Bezdružice, které v roce 1459 Jiří z Poděbrad povýšil na městečko. Při té příležitosti král Jana označil jako *consiliarius noster fidelis*. Jan z Bezdružic byl pánem přísně katolického vyznání.

Jan Čabelický ze Soutic

(† před 1458)

Příslušník nižší šlechty byl stoupencem Hynce Ptáčka z Pirkštejna a Jiřího z Poděbrad. Od roku 1443 zastával výnosný úřad kutnohorského mincmistra a plnil tak funkci finančníka poděbradské strany. V roce 1444 se stal hejtmanem kouřimského kraje. Rovněž zasedal ve správčí radě.

²⁷¹ VLČEK, J., *Dějiny české literatury I.*, str. 166-180.

²⁷² KADLEC, J., *Hilarius Litoměřický v čele duchovenstva podjednou*, str. 187-196.

Jan Rokycana

(* 1397, † 22. 2. 1471)

Studoval na pražské univerzitě, žák Jana Husa a Jakoubka ze Stříbra. Od roku 1422 jeden z hlavních ideových vůdců husitské Prahy. V roce 1435 byl zvolen pražským arcibiskupem, což ovšem římská církev nikdy neuznala. V letech 1441 až 1448 za politické podpory Jiřího z Poděbrad sjednotil husitskou církev. Od roku 1448 až do své smrti byl administrátorem utrakvistické církve.

Jan z Rabštejna²⁷³

(* 1437, † 1473)

Bratr Prokopa z Rabštejna byl od roku 1453 vyšehradským proboštem a titulárním nejvyšším kancléřem Království českého. Působil především jako diplomat Jiřího z Poděbrad se zaměřením na italské záležitosti. V roce 1470 přešel do služeb Matyáše z Korvína. Proslavil se především jako významný představitel latinského humanismu. Napsal latinský spis *Dialogus*, v němž odsoudil náboženské války.

Jan II. z Rožmberka²⁷⁴

(† 8. 11. 1472)

Po starším bratrovi převzal správu rodového majetku a funkci slezského hejtmana. Jan, řečený pokojný, v pořadí třetí rožmberský vladař proti vůli svého otce volil 2. března 1458 Jiřího z Poděbrad českým králem.

Jan ze Smiřic

(* asi 1400, † 7. 9. 1453)

Po vypuknutí husitské revoluce působil na husitské straně, byl členem pražské strany. Ve 20. a 30. letech jako hejtman v Mělníku a na Roudnici položil základ rodového majetku. Od roku 1440 spolu s Jiřím z Poděbrad hejtmanem boleslavského kraje. V roce 1452 jmenován členem správní rady. O rok později je obviněn ze spiknutí a na Staroměstském náměstí popraven.

Jindřich z Lipé

(* 1415, † 1469)

Od roku 1450 byl nejvyšším maršálkem a za krále Jiřího až do své smrti v roce 1469 hejtmanem na Moravě. S českým králem byl spojen příbuzensky. Jeho manželkou byla s velkou pravděpodobností od roku 1458 Jiřího druhá dcera Barbora.

Jindřich z Michalovic

(† 1468)

Jindřich pocházel z panského rodu z Michalovic. Od roku 1440 se aktivně podílel na politickém dění, v roce 1455 se stal nejvyšším komorníkem. Byl členem českého poselstva vyslaného v roce 1457 do Francie. I když vyznával katolickou víru, k zelenohorské jednotě se nepřipojil a zůstal věrný českému králi Jiřímu z Poděbrad. Zemřel na následky zranění, jež utrpěl v bitvě s vojskem uherského krále Matyáše. Byl posledním pánem rodu z Michalovic, jehož majetek přešel na Jana z Cimburka, manžela Jindřichovi sestry Magdaleny. Jeho manželkou byla Anna z Hradce, která zemřela v roce 1452.

---

²⁷³ URBÁNEK, R., *Tři Janové z Rabštejna*, str. 199-238.

²⁷⁴ KUBÍKOVÁ, A., *Oldřich II. z Rožmberka*, České Budějovice 2004.

Jindřich IV. z Rožmberka²⁷⁵

(† 1457)

Jindřich byl nejstarším synem Oldřicha z Rožmberka. V roce 1451 po otci převzal rodové vladařství. Za vlády Ladislava Pohrobka byl vrchním hejtmanem ve Slezsku. Zemřel předčasně v důsledku epidemického onemocnění.

Jošt z Einsiedlu

(† 1473?)

Jošt z Einsiedlu, původem ze staré slezské rodiny, byl katolíkem. Působil jako sekretář u Aleše ze Šternberka. Po jeho smrti záhy přešel do služby zemského správce a později krále Jiřího. Jošt byl pověřován četnými diplomatickými jednáními, především v záležitostech týkajících se říšských oblastí. V červenci 1458 byl pasován na rytíře a povýšen do vladyckého stavu. O dva roky později obdržel od krále hrad Týřov, jenž dal jeho rodu jméno Týřovští z Einsiedlu. Po roce 1471 působí v královské radě Vladislava Jagellonského.

Jošt z Rožmberka²⁷⁶

(† 12. 12. 1467)

Byl prostředním z trojice bratrů. Vstoupil do řádu johanitů, od jehož velmistra byl v roce 1452 potvrzen generálním převorem johanitů v Čechách se sídlem ve Strakoniciích. Od roku 1450 působil jako probošt v Praze u sv. Víta, v roce 1453 byl vysvěcen na kněze a 11. prosince 1456 se stal vratislavským biskupem. Proslul jako vynikající kazatel, ale také jako velký jedlík a tlust'och.

Martin Mair²⁷⁷

(† 1481)

Německý humanista, právník a diplomat působil na dvorech různých vladařů ve střední Evropě. Na sněmu v Chebu v roce 1459 vstoupil do služeb Jiřího z Poděbrad, s nímž se osobně znal již od roku 1455, jako poradce ve styku s německými knížaty. S jeho jménem je spojen zejména plán na sjednocení německé říše, v jejímž čele by stál český král a s tím související upevnění mezinárodního postavení Českého království. V roce 1466 s Jiřím přerušil veškeré styky, o tři roky později se stal jeho odpůrcem.

Oldřich z Rožmberka²⁷⁸

(† 28. 4. 1462)

Oldřich byl nejvýznamnějším členem rožmberského rodu první poloviny 15. století a zároveň prvním rožmberským vladařem. V roce 1420 konvertoval ke katolické církvi a stal se předním katolickým velmožem v zemi. Za husitské revoluce rozšířil rodový majetek. Od začátku 50. let se stále méně účastnil politického života, z kterého definitivně odešel v roce 1457. Oldřich z Rožmberka byl zapřísáhlým odpůrcem Jiřího z Poděbrad. S Kateřinou z Vartenberka měl tři syny.

²⁷⁵ KUBÍKOVÁ, A., *Oldřich II. z Rožmberka*, České Budějovice 2004.

²⁷⁶ HAMRŠNÍK, J., *Jošt z Rožmberka a jeho doba*, Hlasy katolického spolku tiskového 1, 1892.

²⁷⁷ ŠMAHEL, F., *Humanismus v době poděbradské*, str. 67.

²⁷⁸ KUBÍKOVÁ, A., *Oldřich II. z Rožmberka*, České Budějovice 2004.

Prokop z Rabštejna²⁷⁹

(† 1470?)

V roce 1453 jmenován kancléřem českého království. Cenné zkušenosti získal v císařské kanceláři za Zikmunda, Albrechta II. a Fridricha III. Zde se seznámil s budoucím papežem Piem II. Kromě kancelářské činnosti se osvědčil jako skvělý diplomat, angažoval se v Itálii a v Německu v záležitostech týkajících se českého království. Prokop z Rabštejna měl nejspíše nižší svěcení, v letech 1446-1447 se o něm poprvé uvažovalo jako o kandidátovi na pražského arcibiskupa, podruhé v roce 1457.

Protasius Černoorský z Boskovic²⁸⁰

(† 1482)

Protasius pocházel ze starého moravského panského rodu. Před polovinou 15. století byl poslán na studia do Itálie, kde se seznámil s humanismem. Po návratu do vlasti konvertoval ke katolictví a v roce 1457 se stal olomouckým biskupem. O deset let později začal podporovat Matyáše Korvína, jehož opětovnému vyhlášení českým králem v roce 1471 jako hlava české katolické církve asistoval. Nicméně v roce 1479 byl jedním z iniciátorů olomoucké mírové smlouvy.

Řehoř z Heimburku²⁸¹

(† 1472)

Řehoř z Heimburku, německý diplomat, právník a humanista byl s českým královstvím ve styku již za života Ladislava Pohrobka. Řehoř byl zapřísáhlým odpůrcem římské kurie. V červnu 1466 přišel do Prahy, aby českého krále obhajoval ve sporu s kurií, proti níž se snažil využít tureckého nebezpečí a vytvořit česko-uhersko-benátskou koalici. Autor Apologie, manifestu z července 1466 určeného evropským vladařům, jímž obhajoval práva českého krále.

Samuel z Hrádku

Jeho otec Jan z Velvar byl jako významný husitský představitel purkmistrem na Novém městě pražském. Samuel po otci zdědil nejen úřad purkmistra, ale taktéž přátelství Jiřího z Poděbrad, který ho později jako Samuela z Hrádku a z Valečova povyšuje do rytířského stavu a v roce 1468 mu svěruje podkomořský úřad. Samuel se významně uplatňuje také v královské radě Vladislava Jagellonského.

Šimon ze Slaného²⁸²

(† 1471)

Utrakvistický humanista, na dvoře Jiřího z Poděbrad působil jako lékař. Ve svém díle se snažil spojit obhajobu husitství s humanistickými podněty. Je autorem ztracených prací *Panegyricus* a *Chronicae annotationes* i několika dochovaných listů. Cílem prvně jmenované byla obhajoba krále Jiřího z Poděbrad, druhou tvořily kronikářské záznamy.

Václav z Valečova

(† 1472)

Označován jako *doctor idoneus*. Narodil se asi na počátku 15. století v bohaté měšťanské rodině v Praze. V roce 1448 jmenován prvním purkmistrem Starého města pražského, o čtyři roky později zasedl do správní rady. V roce 1453 se Václav z Valečova

²⁷⁹ URBÁNEK, R., *Tři Janové z Rabštejna*, str. 199-238.

²⁸⁰ HLOBIL, I.; PETRŮ, E., *Humanismus a raná renesance na Moravě*, str. 104.

²⁸¹ URBÁNEK, R., *Z husitského věku. Výbor historických úvah a studií*, str. 222.

²⁸² URBÁNEK, R., *Z husitského věku. Výbor historických úvah a studií*, str. 249-261.

stal podkomořím královských měst a také jedním z pěti členů komise majíce na starost revizi pozemkové držby. V 50. letech mu Jiří z Poděbrad postoupil právo na Opočno, hrad Jaroměř a pomohl mu ve sporu o dědictví po Mikuláši Kněževeském. V roce 1467 povýšen do vladyckého stavu.

Viktorin mladší z Poděbrad a z Kunštátu

(* 29. 5. 1443, † 30. 6. 1500)

Syn Jiřího z Poděbrad a jeho první manželky Kunhuty ze Šternberka. V roce 1462 spolu s bratrem povýšen na knížete minsterberského. Proslul statečností v bojích s Matyášem, do jehož zajetí v roce 1469 na tři roky upadl a po propuštění zůstal v jeho službách. Přestoupil ke katolické víře.

Vilém z Rýzemberka a na Rábí

(† 1479)

Příslušník českého panského rodu Švihovských z Rýzemberka, nejvýznamnější linie pánů z Rýzemberka založené ve 14. století. Označován jako Vilém mladší z Rýzemberka a na Rábí a jeho stejnojmenný strýc jako Vilém starší z Rýzemberka a na Rábí. Po svém otci Janovi Vilém mladší vstoupil do Strakonické jednoty. Činný ve službách krále Ladislava jako diplomat a účastník mnohých poselstev. I přesto, že byl katolického vyznání, zůstal věrný Jiřímu z Poděbrad, za což si po smrti nejvyššího komorníka Jindřicha z Michalovic v roce 1468 vysloužil jeho úřad.

Zbyněk Zajíc z Házmburka

(† 1. 7. 1463)

Zbyněk Zajíc byl představitelem smířlivé katolické šlechty. Od roku 1440 zastával místo hejtmana slánského kraje. V letech 1454-1457 působil jako mistr královské komory a poté byl až do své smrti nejvyšším sudím. Protože neměl žádné dědice, zapsal hrad Házmburk Mikuláši Zajíci z Házmburka a jeho synům Janovi a Oldřichovi.

Zdeněk Kostka z Postupic

(† 2. 10. 1468)

S vladyckým rodem z Postupic se v českých dějinách poprvé setkáváme koncem 14. století. Zdeněk byl synem Viléma Kostky, který za husitské revoluce získal rozsáhlé jmění. Zdeněk Kostka v letech 1458-1468 zastával funkci nejvyššího mincmistra a od roku 1467 až do své smrti byl nejvyšším purkrabím pražským. Zemřel na následky zranění utrpěného v bitvě proti vojskům uherského krále Matyáše Korvína.

Zdeněk ze Šternberka²⁸³

(† 4. 12. 1476)

Český šlechtic, který je poprvé připomínán roku 1437 a jako pán na Konopišti o tři roky později. Jeho první manželkou byla Anežka z Janovic, podruhé byl ženatý s Anežkou z Házmburka. Od 40. let 15. století se aktivně účastnil politického života. V roce 1448 se stal nejvyšším purkrabím. Často působil v diplomatických službách, například v roce 1457 vedl k francouzskému dvoru poselstvo krále Ladislava Pohrobka. Jako katolík významnou měrou přispěl ke zvolení Jiřího z Poděbrad českým králem v roce 1458. O sedm let později byl Zdeněk hlavním iniciátorem Zelenohorské jednoty. Postavil se na stranu Matyáše Korvína, který ho jmenoval nejvyšším hejtmanem Českého království.

---

²⁸³ KOSINOVÁ, V., *Zdeněk ze Šternberka a jeho královské ambice*, Sborník prací věnovaných J.B.Novákovi, 1932, str. 206-218.

Jiří z Poděbrad v *Kronice o založení země české a prvních obyvatelích jejích* Martina Kuthena ze Šprinsberka (1539)

---

²⁸⁴ Ilustrace převzaty z elektronické podoby *Kroniky českých zemí*, Fortuna Print, 2003

Král Jiří z Poděbrad na ilustraci z *házmburského kodexu*

Ctibor Tovačovský z Cimburka a král Jiří z Poděbrad na ilustraci ke spisu *Hádání Pravy a Lži* (1539)

Jméno uživatele	Škola, fakulta, katedra	Bydliště uživatele	Datum	Podpis